

Innholdsfortegnelse:

	side
Forord	2
1. Røyking	3
Betydningen av alder og kjønn	4
Unge røyking og debutalder	7
Av-og-til-røyking	10
Geografiske variasjoner	11
Røyking i Norden	12
2. Bruk av snus	14
Økning i andel snusbrukere	15
Snus og røyking	18
3. Forbruk og salg av tobakksprodukter	19
Selvrappertert sigarettforbruk	19
Storrøykere	20
Rulletobakk og ferdigsigaretter	22
Tobakksalg og avgifter	23
Det uregistrerte sigarettforbruket	24
4. Røykeslutt	26
Selvrapperterte sluttemetoder	26
Forsøk på røykeslutt	27
Intensjonen om å slutte å røyke	29
Sluttrater	30
5. Passiv røyking	32
Røyking i hjemmet	32
Ubehag ved opphold i røykfylte rom	32
Passiv røyking på arbeidsplassen	33
6. Røyking og sosial ulikhet	35
Røyking og utdanning	35
Sluttrater og intensjon om røykeslutt	37

Tall om tobakk 1973–2003
SIRUS
Statens institutt for rusmiddelforskning
Oslo, 2004

ISSN: 1503-454X
ISBN: 82-7171-264-0

Også utgitt hos Sosial- og helsedirektoratet
IS-1223
ISBN 82-8081-058-7

Utarbeidet av:
Marianne Lund (SIRUS)
og Rita Lindbak (SHdir)

Grafisk design: Gjerholm Design as
Trykk: Wittusen & Jensen
Opplag: 200

Statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS)
Postadresse: Postboks 565 Sentrum
0105 OSLO

Besøksadresse: Øvre Slottsgate 2 B

Telefon: 22 34 04 00
Telefaks: 22 34 04 01

E-post: sirus@sirus.no
Hjemmeside: www.sirus.no

Forord

Statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS) har fått i oppdrag fra Sosial- og helsedirektoratet (SHdir) å oppdatere og kommentere tallmaterialet fra de årlige norske tobakksbruksundersøkelsene i publikasjonen Tall om tobakk 1973-2003. Sosial- og helsedirektoratet har som oppgave å overvåke tobakksbruken i Norge, og data hentes årlig inn gjennom Statistisk sentralbyrås omnibusundersøkelser. I tillegg til de årlige tobakksbruksundersøkelsene er det i publikasjonen også benyttet andre kilder. Dette gjelder blant annet salgsstatistikk over tobakksvarer fra Toll- og avgiftsdirektoratet. I tillegg blir tall fra ungdomsskoleundersøkelsen presentert. Den gjennomføres hvert femte år av Sosial- og helsedirektoratet, og den siste undersøkelsen er fra 2000.

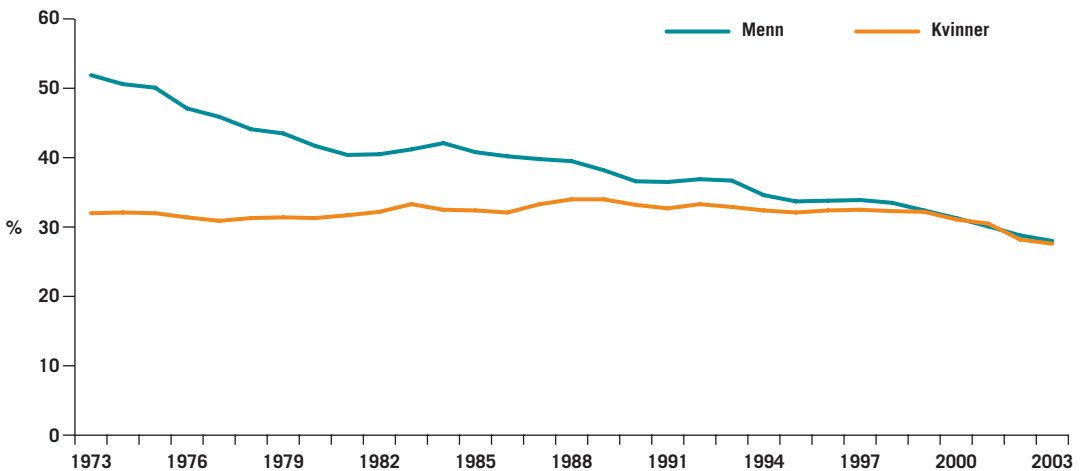
Formålet med publikasjonen er å gi en deskriptiv oversikt over utviklingen i tobakksbruk fra de første undersøkelsene i 1973 og fram til i dag. Røykemønstre ut fra kjønn, alder og geografi, samt karakteristika ved dem som røyker av og til blir presentert i kapittel 1. Bruk av snus er økende, og en oversikt over utbredelse og endring i snusbruk over tid presenteres i kapittel 2. I kapittel 3 presenteres både det selvrapporterte forbruket og endringer i det registrerte tobakksalget i Norge over tid. Røykeslutt er tema i kapittel 4, og her presenteres de vellykkede slutforsøkene og dagligrøykeres slutforsøk og intensjon om å slutte. Et eget kapittel omhandler passiv røyking. Holdninger på dette området har endret seg betydelig de siste årene, særlig i forhold til å eksponere barn for passiv røyking. Siste kapittel er viet temaet røyking og sosial ulikhet. Røyking er mest utbredt blant personer med kort utdanning, noe som vil medføre store sosiale ulikheter i framtidig helse. I tillegg til at røyking som atferd er mest utbredt blant personer med kort utdanning, er også sluttraten lavere blant personer med kort utdanning.

1. Røyking

I 2003 røykte 26 prosent av den voksne befolkning i alderen 16-74 år daglig. Blant kvinner var det 25 prosent som røykte daglig, mens det blant menn var 27 prosent. Dette tilsvarer omtrent 950 000 personer. I tillegg til dem som røyker daglig er det 11 prosent som røyker av og til, noe som utgjør om lag 400 000 personer.

I 1973 røykte 52 prosent av menn i alderen 16-74 år. Nedgangen i andel menn som røyker daglig har vært betydelig fra 1973 og fram til i dag, med nesten en halvering på 30 år. Andelen kvinner som røyker daglig har ligget på drøyt 30 prosent i hele perioden fra 1973 til 2002. En betydelig nedgang ble observert i 2003. Forskjellen mellom kjønnene i andelen røykere er nå borte (figur 1).

Figur 1: Andel som røyker daglig blant menn og kvinner, 16-74 år, 1973-2003 (treårig glidende gjennomsnitt)

Tabell 1 viser hvor mange personer som har røykt daglig eller av og til i utvalgte år i perioden 1973-2003. Antall voksne som røyker daglig har gått noe ned, fra 1,25 millioner i 1973 til 950 000 i 2003. Antall personer som røyker har gått ned, til tross for at befolkningen som er 15 år og eldre (som helhet) har vokst fra 3 millioner i 1973 til 3,6 i 2003. Dermed har antallet som ikke røyker blant voksne steget betydelig – fra rundt 1,5 millioner til 2,3 millioner (tabell 1).

Tabell 1: Andel og antall som røyker daglig, av og til og aldri, 15 år og eldre, ¹ utvalgte år

	Røyker daglig		Røyker av og til		Røyker aldri		Befolkningen 15 år og eldre
	%	Antall	%	Antall	%	Antall	Antall
1973	42	1 256 000	10	299 000	49	1 466 000	2 991 000
1983	37	1 214 000	9	95 000	54	1 771 000	3 280 000
1993	37	1 285 000	11	382 000	53	1 841 000	3 474 000
2003	26	947 000	11	401 000	63	2 294 000	3 642 000

Betydningen av alder og kjønn

Flest røykere finner man i alderen 35-54 år, mens det er noe færre i yngre og eldre aldersgrupper (tabell 2). Andelen som røyker er spesielt lav blant de eldste kvinnene, men ellers er det ikke vesentlige kjønnsforskjeller i de ulike aldersgruppene.

Tabell 2: Andel som røyker daglig i befolkningen etter alder og kjønn, 16-74 år, data slått sammen for perioden 2002-2003

	16-24 år	25-34 år	35-44 år	45-54 år	55-64 år	65-74 år
	%	%	%	%	%	%
Menn	26	27	31	32	28	22
Kvinner	25	29	30	33	27	16
Alle	25	28	30	32	28	19
Utvalg (N)	(1624)	(2161)	(2150)	(1911)	(1518)	(1034)

Forskjeller som har med alder å gjøre kan som regel forklares på to måter. Den ene er at mennesker forandrer seg etter hvert som de blir eldre (alderseffekt), mens den andre forklaringen tar som utgangspunkt at ulike generasjoner (alderskohort) vokser opp under forskjellige sosiokulturelle rammevilkår som gir hver generasjon unike særtrekk (generasjonseffekt). Her er en alderskohort de som er født samme år eller i samme periode (figur 2 og 3).

Tabell 2 viser at det er noe færre røykere i den yngste aldersgruppen enn blant dem som er middelaldrende. I henhold til aldershypotesen kan dette skyldes at noen i den yngste aldersgruppen ennå ikke har begynt å røyke, men at de vil begynne senere i livsløpet. Den lave forekomsten av røykere blant de eldste kan også forklares ut fra aldershypotesen. Mange røykere velger å slutte når de blir eldre for å oppnå bedre helse, eller fordi de ønsker å være gode rollemodeller for barn. Et annet forhold er knyttet til for tidlig død som følge av tobakksrelaterte

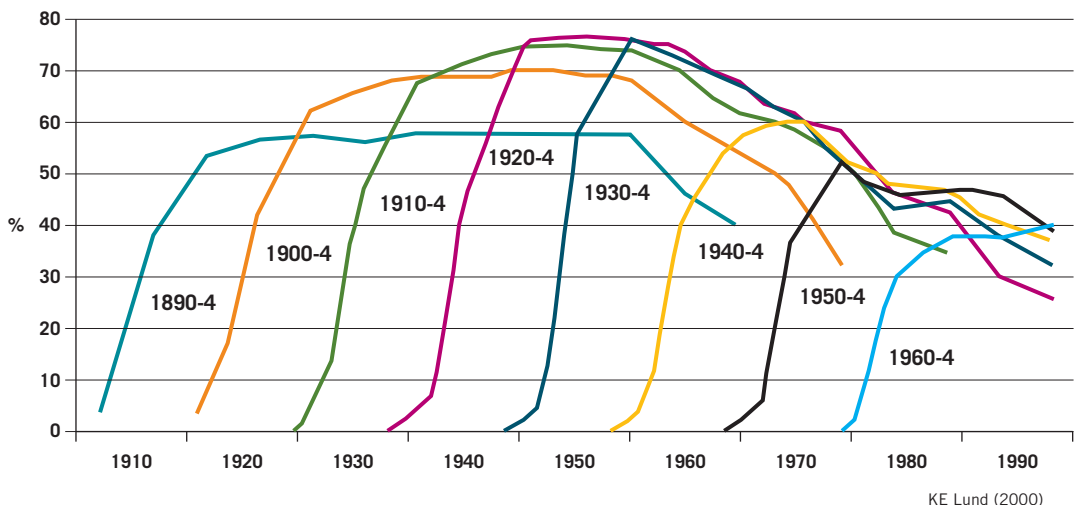
¹ Antall er rundet av til hele tusen. Andel som røyker daglig, av og til eller aldri er basert på undersøkelser i aldersgruppen 16-74 år, mens befolkningstallet er de som er 15 år eller eldre. Siden andelen røykere er lavere blant 15-åringene og blant eldre over 74 år, vil det reelle antall røykere sannsynligvis være noe lavere enn det som er presentert her.

sykdommer, noe som medfører at andelen røykere i de eldste aldersgruppene blir lav.

Færre unge begynner å røyke nå enn for 30 år siden (se figur 6). Denne reduksjonen skyldes mest sannsynlig økt oppmerksomhet og kjennskap til risiko ved tobakksrøyking, og at røykingen i dag symboliserer et mindre positivt budskap enn tidligere. Unge lærer i dag mer om tobakk og dens helseskadelige virkninger enn for en del år tilbake. Slike typer forklaringer har dermed med generasjonseffekten å gjøre. Fraværet av tobakksreklame for dagens unge fører til at færre begynner å røyke i ung alder. Innføringen av røykfrie serveringssteder kan også bidra til å redusere antall unge som begynner å røyke fordi kafeer og andre serveringssteder som rekrutteringsarena for røyking forsvinner.

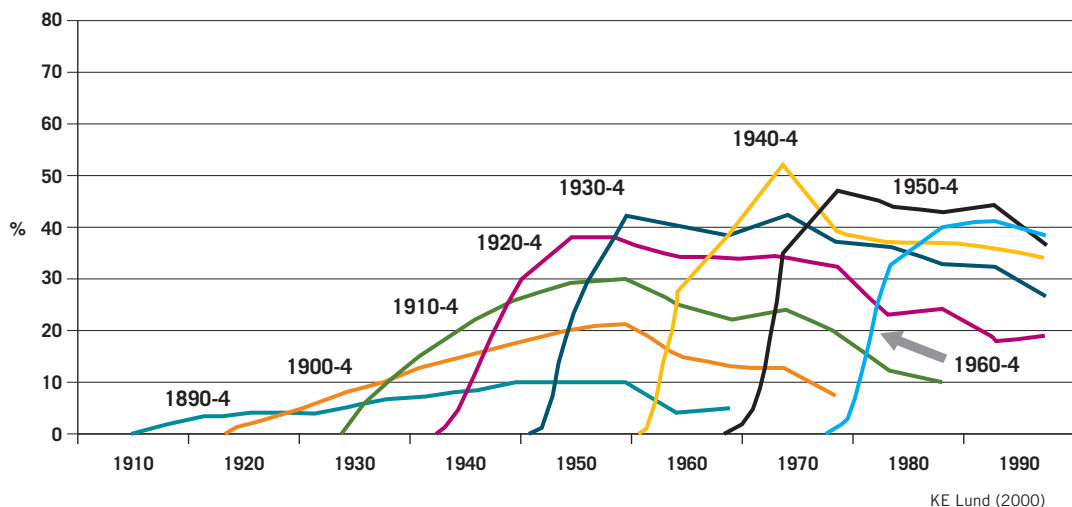
Dataene fra de årlige tobakksbruksundersøkelsene som presenteres her kan alene ikke si noe verken om alders- eller generasjonshypotesen. Figur 2 og 3 illustrerer dette poenget nærmere ved bruk av andre data. Her presenteres endring i andel røykere over livsløpet i ulike fødselskohorter (født i samme periode) for menn og kvinner.² Figurene viser at forekomsten av røyking blant menn var langt større enn blant kvinner født i samme fødselskohort. Dette gjelder fram til generasjonen født på 1950-tallet, hvor avstanden mellom andelen mannlige og kvinnelige røykere jevnes ut. Den eldste generasjonen med kvinner oppnådde aldri en andel røykere på over ti prosent gjennom hele livsløpet, mens menn i samme generasjon hadde en andel dagligrøykere på 55 prosent. Figurene viser også at kvinner begynte å røyke senere enn menn i historisk forstand, med et toppunkt på 1970-tallet.

Figur 2: Andel røykere blant menn i femårs kohorter født 1890-1964, i perioden 1910-1995

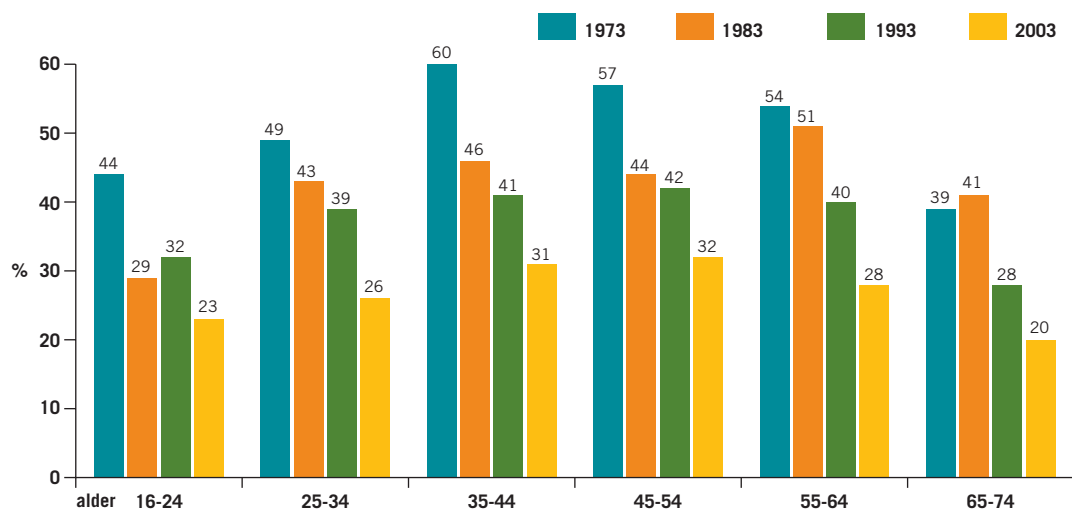
² Karl Erik Lund, Samfunnsskapt endringer i tobakksbruk i Norge i det 20. århundre, avhandling for dr.politgraden ved Insitutt for sosiologi, Universitetet i Oslo, 1996. Finnes også i NOU 2000:16 Tobakkindustriens erstatningsansvar.

Figur 3: Andel røykere blant kvinner i femårs kohorter født 1890-1964, i perioden 1910-1995

Andelen kvinnelige røykere har inntil nylig holdt seg uendret i nesten 30 år, mens andelen mannlige røykere har sunket betydelig (figur 1). Dette betyr ikke nødvendigvis at kvinner har sluttet å røyke i mindre grad enn menn. På 1970-tallet var andelen røykere blant menn i aldersgruppen 65-74 høy, 39 prosent i 1973 (figur 4). Andelen røykende kvinner i samme aldersgruppe var derimot lav, 13 prosent i 1973 (figur 5). Dette skyldes at det var uvanlig for denne generasjonen av kvinner å røyke da de var unge på 1920-1930 tallet. Kvinnene som ble født på 1950-tallet vokste derimot opp til andre holdninger knyttet til røyking, blant annet

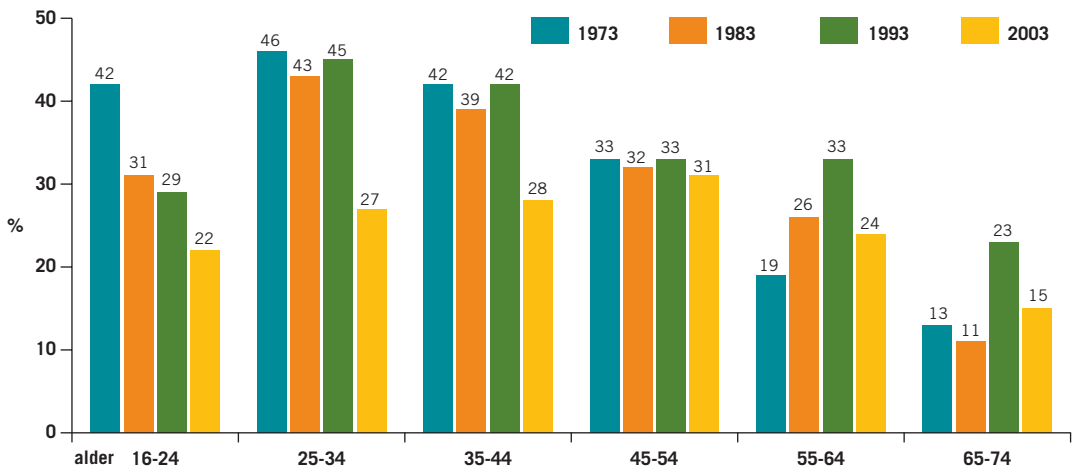
Figur 4: Andel som røyker daglig blant menn i ulike aldersgrupper for årene 1973, 1983, 1993 og 2003

ved at tobakksreklamen henvendte seg til kvinner. I 1973 var det like mange røykere blant kvinner som menn i de yngre aldersgruppene, henholdsvis 42 og 44 prosent (figur 4 og 5). Etter hvert som de eldre ikke-røykende kvinnene har forsvunnet ut av utvalget, har de blitt erstattet av yngre kvinner som røyker like mye som jevnaldrende menn. Figur 4 illustrerer hvordan andelen røykere har blitt lavere blant de yngste kvinnene, høyere blant de eldste, og relativt uendret i aldersgruppen 45-54 år.

Det er i dag langt mindre forskjell på dagligrøyking i de ulike aldersgruppene. Den totale andelen kvinnelige røykere har ligget stabilt, selv om alderssammensetningen i kvinnenes røykemønster har blitt endret. Endringen i alderssammensetningen innebærer sannsynligvis at generasjonseffekten er i ferd med å opphøre når det gjelder kvinnelige røykere. Siden de generasjonsbestemte kjønnsforskjellene i røykemønsteret er borte, er det grunn til å forvente en mer lik utvikling for begge kjønn i framtida.

Figur 5: Andel som røyker daglig blant kvinner i ulike aldersgrupper for årene 1973, 1983, 1993 og 2003

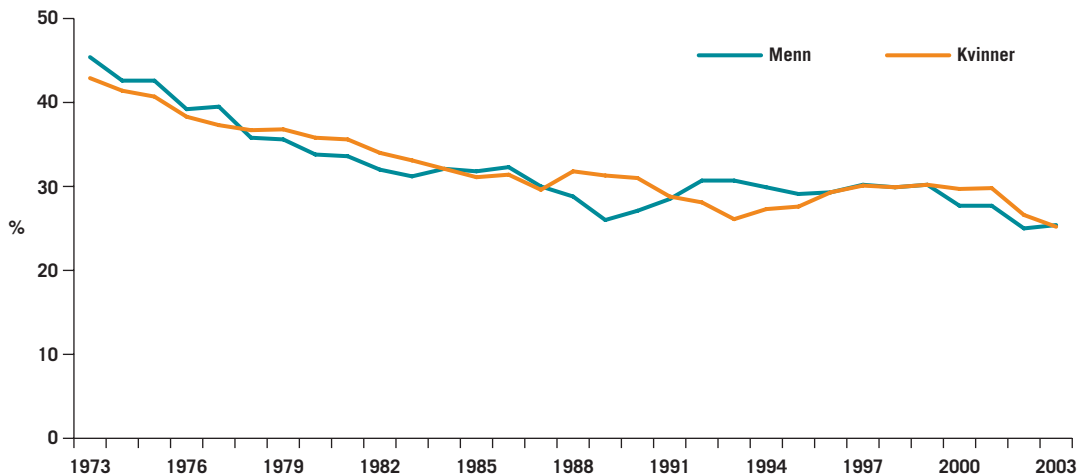

Ungdoms røyking og debutalder

Den viktigste forklaringen på reduksjonen i andelen dagligrøykere ser ut til å være at færre ungdommer begynner å røyke daglig i dag enn tidligere. I aldersgruppen 16-24 år ble andelen som røyker daglig redusert fra rundt 45 prosent til 23 prosent fra 1973 til 2003 (figur 6). Det er like mange gutter som jenter som røyker daglig i Norge (23/22 prosent). Utviklingen har vært lik for begge kjønn siden 1973³. De siste 30 år er det dermed like mange menn som kvinner som har begynt å røyke.

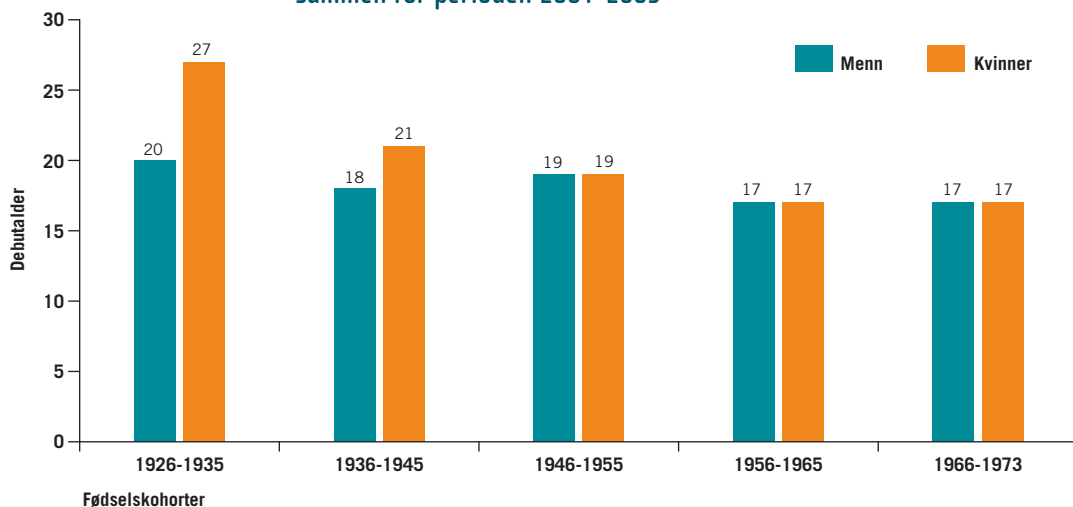
³ På grunn av lav utvalgsstørrelse (antall spurte) i denne aldersgruppen, må en forvente store feilmarginer. Nedbrutt på alder egner dette materialet seg best til å se på langsiktige trender, og ikke endringer fra år til år.

Figur 6: Andel som røyker daglig i alderen 16-24 år, 1973-2003 (treårig glidende gjennomsnitt)

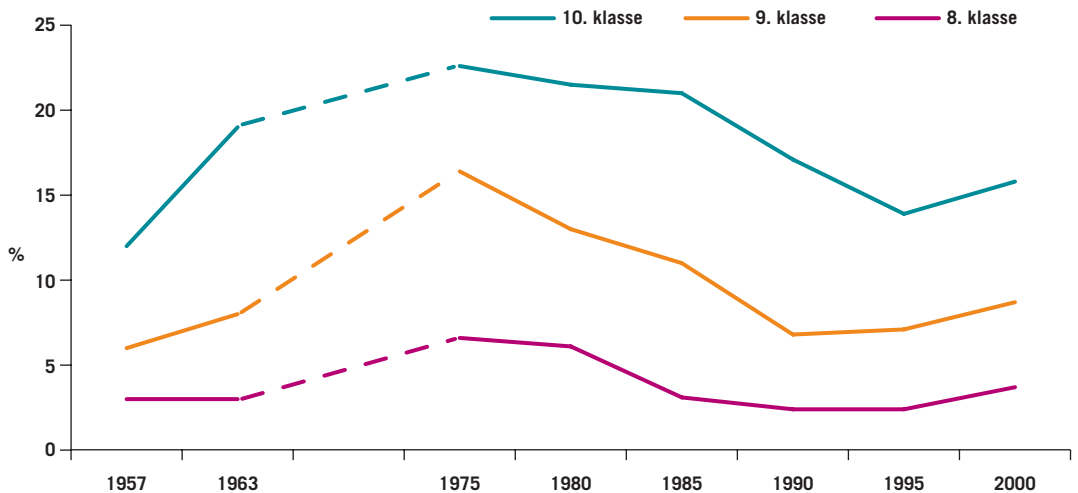
Svært få begynner å røyke før de begynner på ungdomsskolen. Over halvparten av dem som noen gang har røykt daglig, det vil si tidligere og nåværende daglig-røykere, oppgir at de begynte å røyke før de fylte 18 år (data for årene 2001-2003, aldersgruppen 30-74 år). Debutalder for dagligrøyking er lavere for den yngre generasjonen sammenlignet med den eldre generasjonen (figur 7). De som ble født på 1920-1930-tallet begynte å røyke seinere i livsløpet sammenlignet med dagens ungdommer. Det er særlig blant kvinner at debutalderen har endret seg i de ulike fødselskohortene.

Figur 7: Gjennomsnittlig debutalder for menn og kvinner i ulike fødselskohorter for de som noen gang har røykt daglig, 30-74 år, data slått sammen for perioden 2001-2003

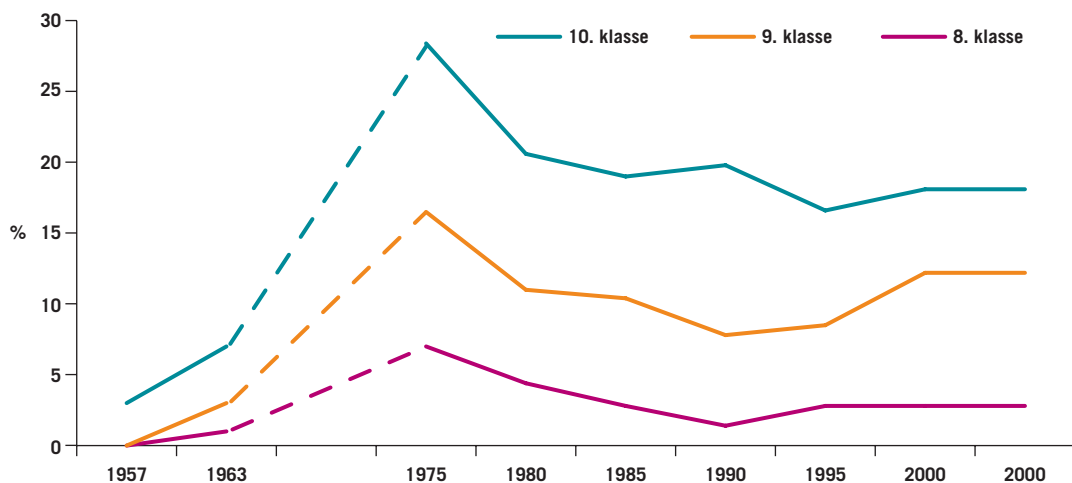
Siden 1975 har det hvert femte år blitt gjennomført en undersøkelse om tobakksbruk blant landets ungdomsskoleelever⁴. Neste undersøkelse vil finne sted i løpet av 2005. I tillegg er det foretatt målinger i 1957 og 1963. Den siste undersøkelsen fra 2000 viste at andelen som røykte daglig lå på ti prosent blant ungdomsskoleelevene. Om lag 18 prosent sa de røykte av og til eller svært sjelden. Noen flere jenter (10,7 prosent) røykte daglig sammenlignet med gutter (9,2 prosent). Andelen dagligrøykere fordelt på klassetrinn viser at det er flere dagligrøykere jo eldre elevene er, og det gjelder både for gutter og jenter (figur 8 og 9). Bare 3,2 prosent av elever i åttende klasse røyker daglig, tilsvarende for tiende klassetrinn er 16,9 prosent. Fra 1995 til 2000 var det en økning i andelen som røykte daglig, med unntak av jenter i åttende klasse hvor det ikke har skjedd noen endring fra 1995 til 2000.

Figur 8: Andel som røyker daglig blant gutter i ungdomsskolen fordelt på klassetrinn for årene 1957, 1963 og 1975-2000

⁴ Alle skoler i Norge med minst 15 elever på ungdomstrinnet ble kontaktet i undersøkelsen. Tallene er hentet fra et utvalg på ca. 3 700 elever. Undersøkelsene har blitt gjennomført av tidligere Statens tobakkskaderåd, i 2000 i samarbeid med Norsk Gallup. Tallene fra 1957 og 1963 er fra undersøkelser gjennomført av Landsforeningen mot Kreft.

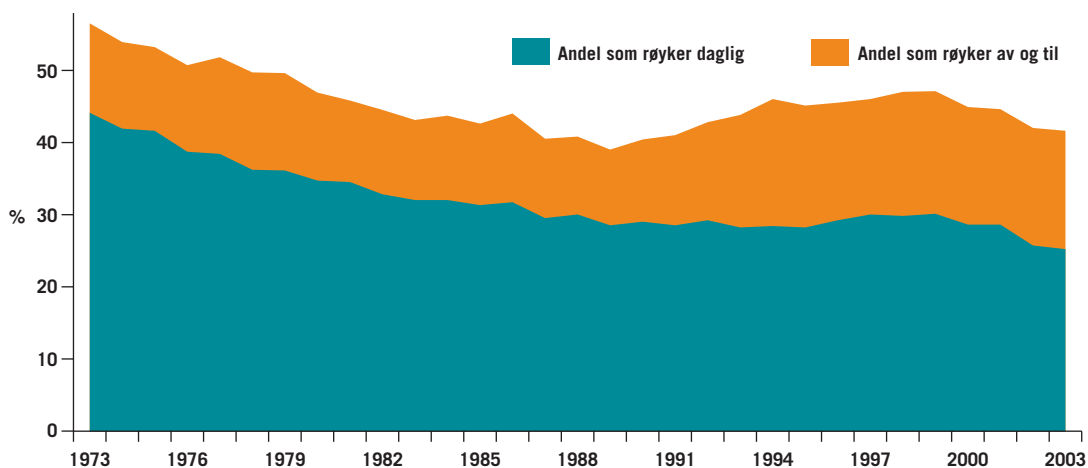
Figur 9: Andel som røyker daglig blant jenter i ungdomsskolen fordelt på klassetrinn for årene 1957, 1963 og 1975-2000

Av-og-til-røyking

Det å røyke av og til er like utbredt blant menn og kvinner, men personer med høy utdanning er overrepresentert (se avsnitt om sosial ulikhet og røyking). Av-og-til-røyking er mest utbredt blant de unge (16-44 år). Fra 1973 til slutten av 1980-tallet har andelen som røyker av og til blant 16-24-åringene holdt seg stabilt på mellom 10 og 13 prosent (figur 10). I første halvdel av nittitallet var det en økning i andelen som røyker av og til. Økningen kan se ut til å ha stoppet opp ifølge de siste målingene fra 2003, hvor det er en nedgang både i daglig- og av-og-til-røyking for denne aldersgruppen.

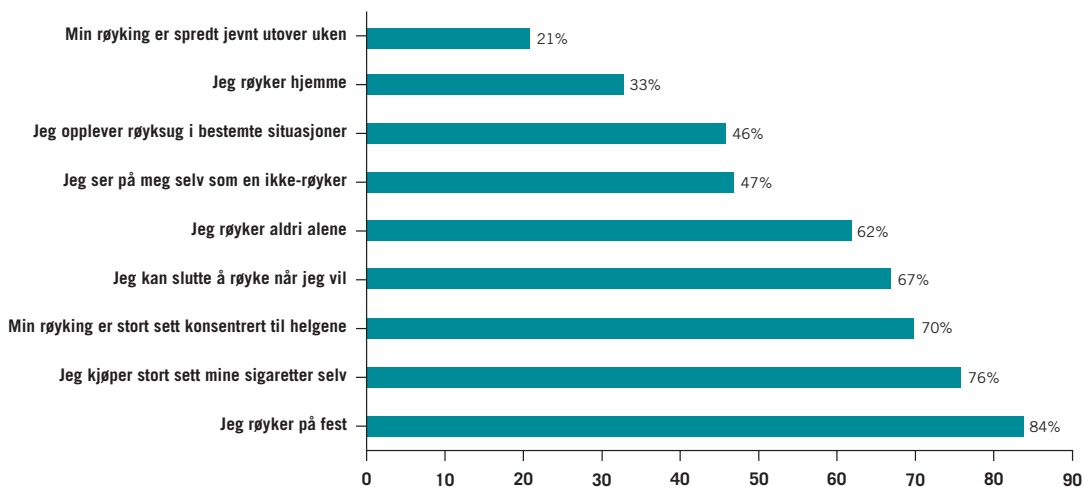
Figur 10: Andel som røyker daglig og av og til i alderen 16-24 år, 1973-2003 (treårig glidende gjennomsnitt)

Det store innslaget av dem som røyker av og til preger de unges røykemønster fra 1990-tallet og fram til i dag. Det er vanskelig å finne klare årsaker til denne økningen i andel som røyker av og til, men økningen sammenfaller i tid med framveksten av den såkalte kafékulturen og økt tilbud når det gjelder puber, barer og serveringssteder, særlig i de største byene.

I 2003 ble det stilt en del nye spørsmål om av-og-til-røyking. I gjennomsnitt røyker av-og-til-røykerne 10,4 sigaretter pr. uke, og ni av ti røyker fabrikkfremstilte sigaretter. 37 prosent røyker flere dager i uken, 26 prosent røyker én dag i uken, og de resterende 37 prosent røyker sjeldnere enn én gang pr. uke. Figur 11 viser tilslutning til ulike utsagn om det å røyke av og til. Halvparten ser på seg selv som en ikke-røyker, og sju av ti mener de kan slutte å røyke når de vil. Samtidig er det en like stor andel som sier de opplever røyksug i bestemte situasjoner. Av-og-til-røykingen er sterkt knyttet til sosiale sammenhenger. Over 80 prosent sier de røyker på fest, 70 prosent røyker i hovedsak i helgene, og over 60 prosent sier de aldri røyker alene.

Figur 11: Andelen som røyker av og til som sier seg enige i ulike utsagn om sin røykeatferd. Andelen som har svart verdi 5, 6 eller 7 på 7-punkts skala, der 1 betyr «stemmer ikke» og 7 betyr «stemmer helt». 2003, n=119

Geografiske variasjoner

Det er til dels store variasjoner mellom fylkene når det gjelder utbredelse av røyking. For perioden 1999-2003 er det Finnmark som har den høyeste andelen dagligrøykere på 37 prosent, i motsatt ende ligger Akershus, Oslo og Sogn og Fjordane med 26 prosent. Buskerud har flest ikke-røykere, 65 prosent røyker verken daglig eller av og til (tabell 3).

Det er ikke nødvendigvis geografien i seg selv som er avgjørende, for forskjellene svekkes dersom man tar hensyn til utdanningsnivå i de ulike fylkene. Det betyr at

ulikhetene til en viss grad skyldes at det gjennomsnittlig finnes flere mennesker med lang utdanning i enkelte fylker, men det i andre fylker er flere med kort utdanning.

Tabell 3: Fylkesvis oversikt over røykemønsteret, 16-74 år, data slått sammen for perioden 1999-2003⁵

	Røyker daglig			Røyker av og til			Røyker ikke			Utvalg
	totalt %	menn %	kvinner %	totalt %	menn %	kvinner %	totalt %	menn %	kvinner %	(N)
Hele landet	30	30	30	11	12	11	59	59	59	25 409
Østfold	34	34	34	10	10	10	56	57	56	1 324
Akershus	26	26	27	12	13	12	62	62	62	2 600
Oslo	26	25	27	13	13	13	61	62	60	2 736
Hedmark	31	32	30	10	11	10	59	58	60	971
Oppland	34	33	34	9	9	9	57	57	57	1 001
Buskerud	27	29	25	8	8	7	65	63	68	1 356
Vestfold	33	34	33	11	12	11	55	55	56	1 138
Telemark	33	35	31	10	11	9	57	54	60	938
Aust-Agder	33	34	33	12	9	15	55	57	53	586
Vest-Agder	34	34	34	10	10	10	56	56	56	883
Rogaland	30	31	28	11	11	12	59	58	60	2 274
Hordaland	29	29	28	12	12	11	60	59	61	2 514
Sogn og Fjordane	26	25	27	12	14	11	62	61	63	599
Møre og Romsdal	29	30	27	13	13	12	59	57	61	1 363
Sør-Trøndelag	28	27	29	13	14	12	59	59	59	1 673
Nord-Trøndelag	27	23	31	11	14	9	62	64	60	792
Nordland	33	32	34	11	12	10	56	56	56	1 373
Troms	35	34	36	12	15	8	53	50	56	860
Finmark	37	37	36	10	9	11	53	54	53	428

Røyking i Norden

I aldersgruppen 16-84 år i Sverige i 2003 var andelen daglig-røykende menn og kvinner henholdsvis 17 og 18 prosent. Andelen menn som røyker daglig i Sverige er mer enn halvert siden 1980, fra 36 prosent dagligrøykere til 17 prosent i 2003. Til gjengjeld er det nå flere svenske menn som snuser enn som røyker, 20 prosent svenske menn i alderen 16-84 år snuser daglig.

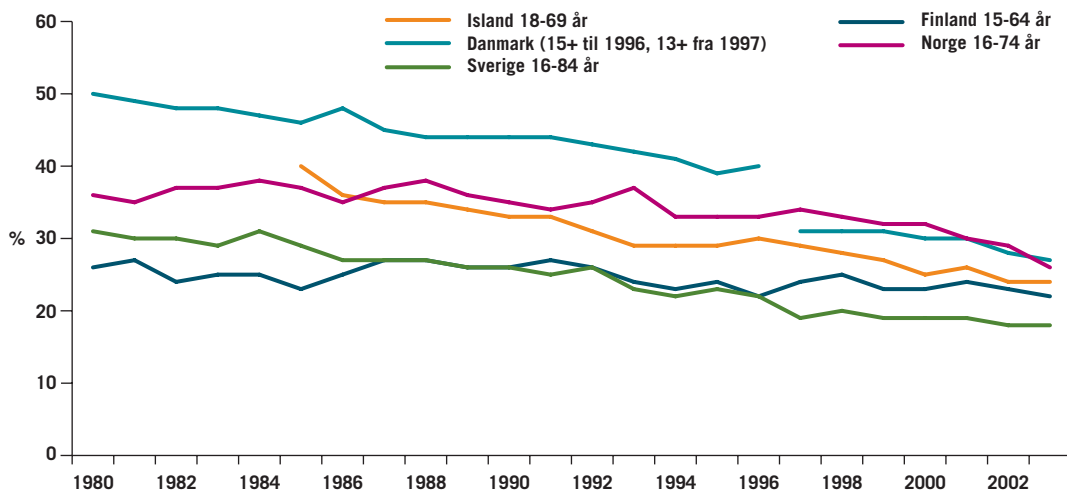
Sverige og Finland har den laveste andel dagligrøykere i Norden med henholdsvis 18 og 22 prosent, mens Danmark og Norge ligger på henholdsvis 27 og 26

⁵ Utvalgene for hvert år er på ca. 5 000 personer. Utvalget er dermed for lite til at en kan bryte ned fylkesvis på undersøkelser fra ett enkelt år. I fylkesoversikten er det slått sammen data for en femårsperiode for slik å få et større beregningsgrunnlag og sikrere tall. Feilmarginene blir større jo mindre utvalget er. Prosentandelen som røyker daglig for hele landet vil avvike noe fra de som tidligere er presentert fordi vi her har slått sammen undersøkelsene fra 1999 til 2003.

prosent dagligrøykere (figur 12). Island har 24 prosent dagligrøykere. Blant kvinner i Norden er det flest dagligrøykere i Norge, færrest i Sverige. Blant menn er det flest dagligrøykere i Danmark, færrest i Sverige. I aldersgruppen 16-24 år er det færrest dagligrøykere i Sverige, flest i Norge, men her mangler data for Danmark og Island.

Befolkningens røykevaner er målt noe ulikt i de forskjellige nordiske landene. Som vist i figur 12 opererer de ulike landene med forskjellige aldersgrupperinger i utvalget. Siden andelen som røyker som regel er lavest blant de yngste og de eldste i befolkningen, vil land med det bredeste aldersspennet i utvalget få en lavere andel røykere enn hvis de hadde brukt et mer begrenset utvalg i forhold til alder. I tillegg er ordlyden i spørsmålene som er stilt noe forskjellig. Dette gjelder særlig Danmark, hvor tallene fra 1980 til 1997 er basert på spørsmålet "røykte du i går?". Danmark får derfor en høyere andel røykere i denne perioden enn de hadde fått ved å spørre etter dagligrøyking.

Figur 12: Andel som røyker daglig i de nordiske landene, 1980-2003

Kilde: Nordic tobacco statistics, Statistiskbyrån VECA

2. Bruk av snus

I forhold til hvor mange som røyker daglig eller av og til i Norge (1,35 mill. i 2003), er det få som bruker snus (290 000 personer i 2003). Snusbruken varierer med kjønn, alder og landsdel. Det er hovedsakelig menn i alderen 16-44 år som bruker snus, svært få kvinner bruker snus (tabell 4).

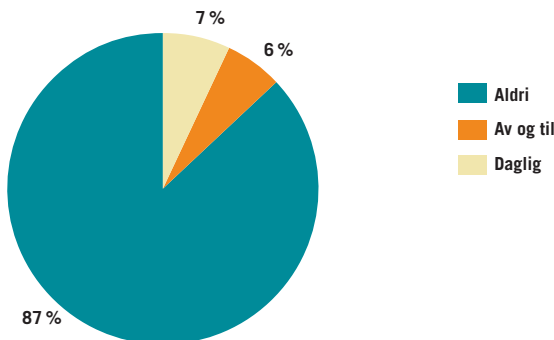
Tabell 4: Andel som bruker snus etter kjønn og alder, 16-74 år, data slått sammen for årene 1999-2003

	Bruker snus daglig %	Bruker snus av og til %	Bruker ikke snus %	Utvalg (N)
Alle	3	4	93	6045
Menn	6	6	88	3011
Kvinner	0,2	1	99	3034
16-24 år	4	7	90	953
25-34 år	5	6	89	1223
35-44 år	5	3	92	1228
45-54 år	2	2	96	1166
55-64 år	1	2	97	859
65-74 år	1	1	99	616

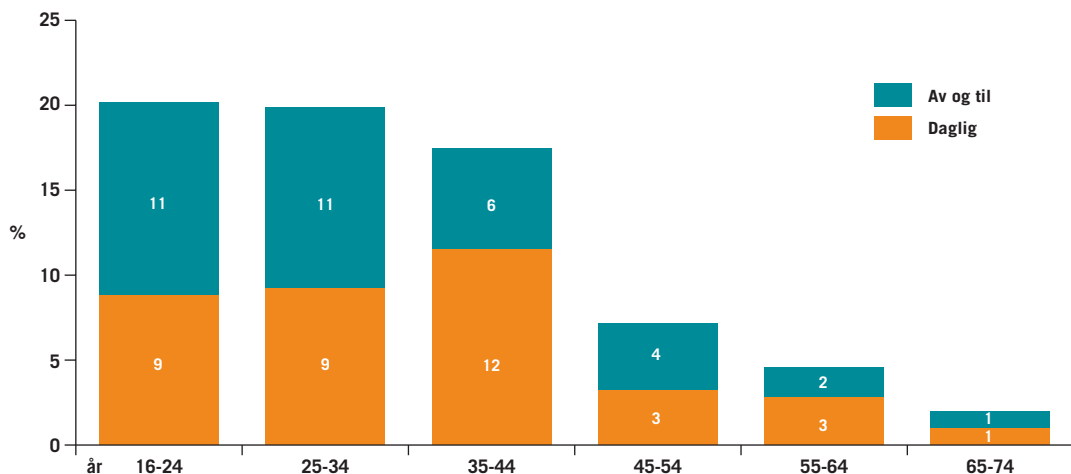
For å få mest mulig pålitelige tall om snus, må vi slå sammen undersøkelser fra flere år for å få et stort nok utvalg. I dette kapittelet bruker vi både resultater fra en femårsperiode (1999-2003) og for de tre siste år (2001-2003) slått sammen. Dette er årsaken til at tallene varierer noe.

Blant menn i alderen 16-74 år er det sju prosent som bruker snus daglig, seks prosent snuser av og til for årene 2001-2003 (figur 13). Figur 14 viser andelen som bruker snus daglig eller av og til i ulike aldersgrupper for menn. De fleste menn som snuser finner vi i aldersgruppen 16-44 år, få menn over 45 år snuser daglig. I de yngste aldersgruppene er det noen flere som snuser av og til enn som snuser daglig, mens det blant 35-44 åringer er flere som snuser daglig enn av og til.

Figur 13: Andel menn som bruker snus, 16-74 år, data slått sammen for perioden 2001-2003, n = 1917

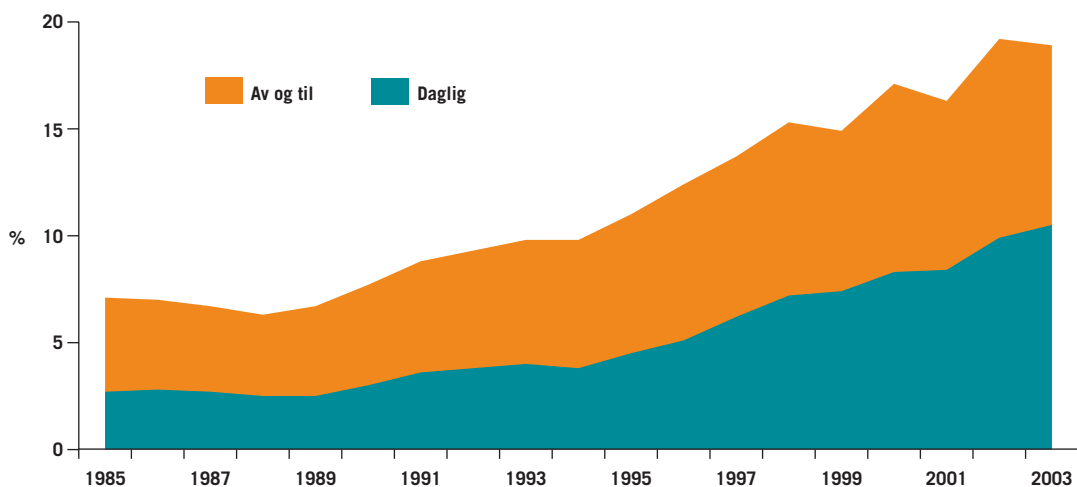
Figur 14: Andel menn som bruker snus i ulike aldersgrupper, 16-74 år, data slått sammen for perioden 2001-2003

Økning blant unge menn

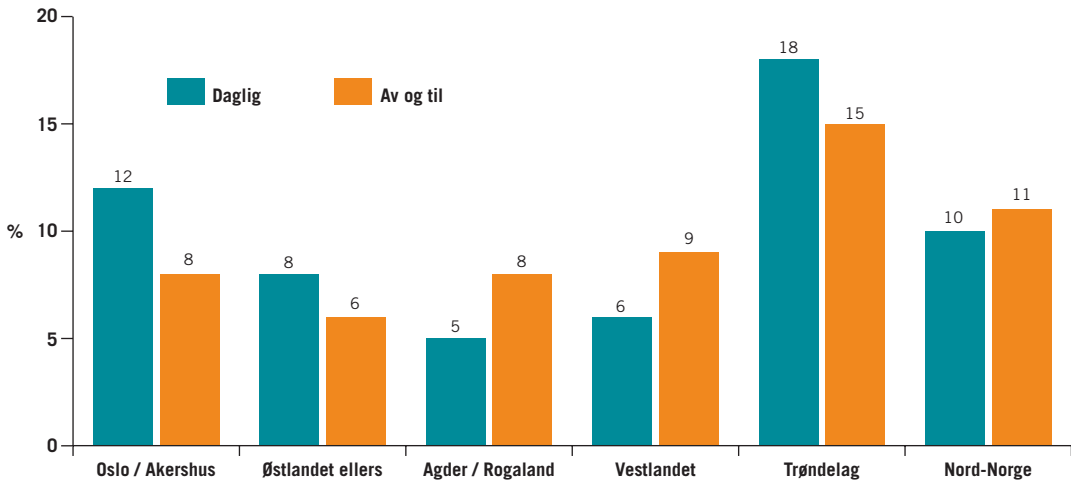
Det er i hovedsak menn i alderen 16-44 år som bruker snus i Norge. Andelen unge menn som bruker snus daglig eller av og til har blitt doblet siden 1985, og økningen er størst blant dem som snuser daglig (figur 15). Det er ikke mulig å påvise en økning i andel som bruker snus blant kvinner.

Figur 15: Andel menn som bruker snus, 16-44 år, 1985-2003 (treårig glidende gjennomsnitt)

Andel snusbrukere varierer også med landsdel. Snusbruk har tradisjonelt vært mest utbredt i fylkene som grenser til Sverige. Andelen som bruker snus er høyest i Trøndelagsfylkene, hvor 18 prosent snuser daglig og 15 prosent snuser av og til (figur 16). I Agder- og Rogalandsfylkene er andelen som snuser blant unge menn lavest i landet, med henholdsvis fem og åtte prosent som snuser daglig eller av og til. Oslo og Akershus har 12 prosent som snuser daglig, åtte prosent av og til.

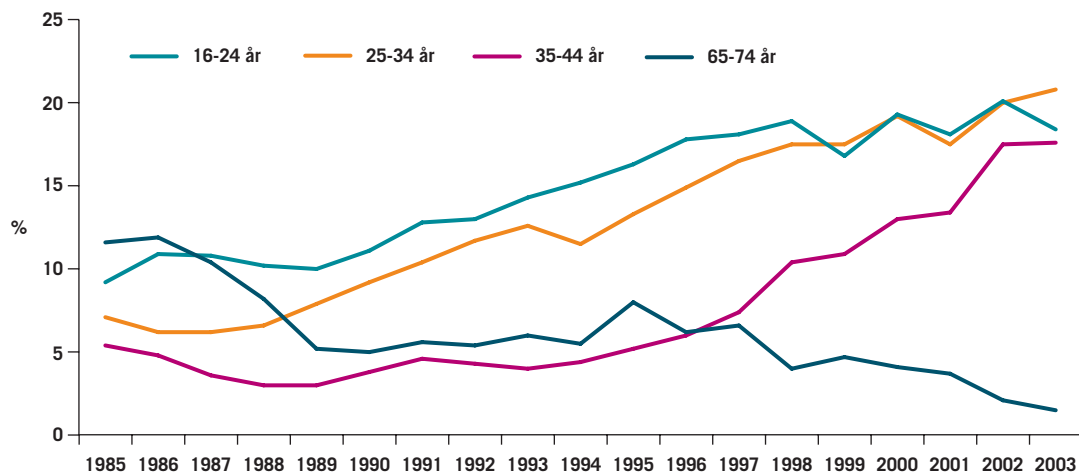
Figur 16: Andel menn som bruker snus etter landsdel, 16-44 år, data slått sammen for perioden 1999-2003, n = 1702

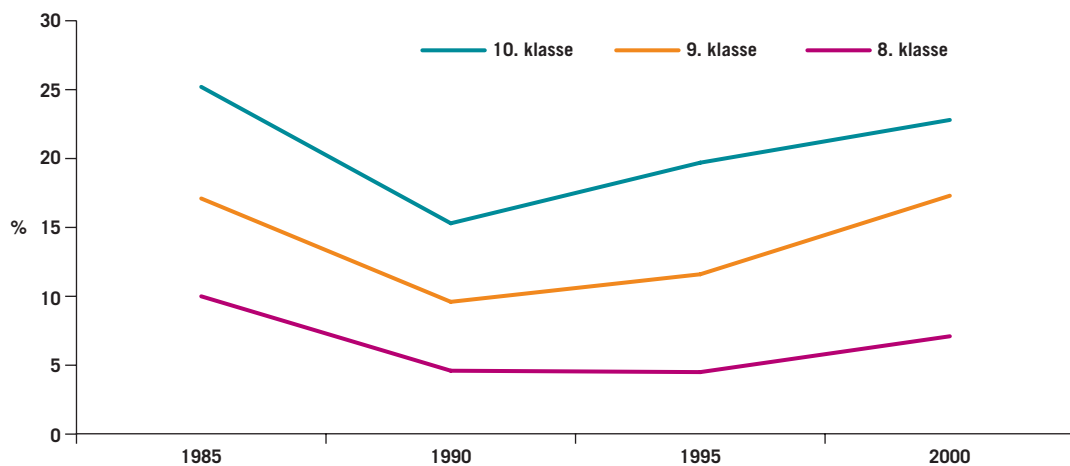
Siden de første registreringene av befolkningens snusvaner kom i 1985, har det vært en jevn økning i andel snusbrukere i de yngste aldersgruppene (figur 17). I perioden har andelen som bruker snus vært høyest i aldersgruppen 16-34 år. De fem siste årene har økningen vært størst i aldersgruppen 35-44 år, hvor andelen som bruker snus har steget fra fem prosent fra midten av 1990-tallet, til 15 prosent i 2003. I den eldste aldersgruppen, 65-74 år, har andelen som snuser gått betydelig ned fra 1985-2003. Tradisjonelt har bruk av snus og skråtobakk vært mer vanlig blant eldre menn, men nå er det unge menn som hovedsakelig bruker snus.

I løpet av de siste ti årene har det også vært en økning i andelen som bruker snus blant ungdomsskoleelevene (figur 18). Snus er mer utbredt blant elever i tiende klasse sammenlignet med åttende og niende klasse. I 2000 brukte 7,1 prosent av guttene i åttende klasse snus daglig, av og til eller svært sjelden. Tilsvarende tall for tiende klasse var 22,8 prosent. Ny undersøkelse blant ungdomsskoleelever vil finne sted i 2005.

Figur 17: Andel menn som daglig eller av og til bruker snus/skrå i ulike aldersgrupper, 1985-2003 (treårig glidende gjennomsnitt)

Figur 18: Andel blant gutter i ungdomsskolen som snuser daglig, av og til eller svært sjelden fordelt på klassetrinn, 1985-2000

Snus og røyking

Ser en på andelen menn som bruker snus (daglig eller av og til) etter røykestatus, finner en flere snusbrukere blant dem som noen gang har røykt, det vil si nåværende og tidligere dagligrøykere, sammenlignet med dem som aldri har røykt (16-74 år, tabell 5). I aldersgruppen 16-44 år er det flest snusere blant dem som har sluttet å røyke daglig, 31 prosent. Av dem som røyker daglig eller av og til er det 21 prosent som bruker snus.

Tabell 5: Andel menn som bruker snus etter røykestatus, 16-74 og 16-44 år, data slått sammen for perioden 2001-2003

	Alle røykere		Tidligere dagligrøykere		Aldri røykt daglig	
	16-74 år %	16-44 år %	16-74 år %	16-44 år %	16-74 år %	16-44 år %
Bruker snus daglig eller av og til	14	21	15	31	11	14
Bruker ikke snus	86	79	85	69	89	86
Totalt	100	100	100	100	100	100
Utvalg (N)	(623)	(346)	(505)	(185)	(789)	(533)

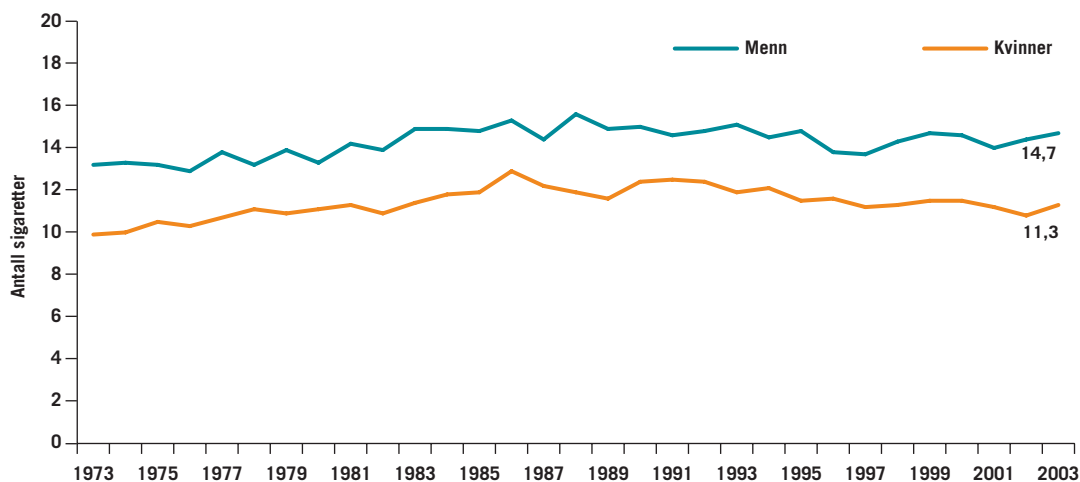
Forholdet mellom røyking og bruk av snus kan også belyses på en annen måte, ved å se på hvordan røykestatus fordeler seg i gruppen som bruker snus. Blant snusbrukerne er det 35 prosent som røyker i tillegg til å snuse, 30 prosent har tidligere vært dagligrøykere, mens 35 prosent snuser uten noensinne å ha røykt.

3. Forbruk og salg av tobaksprodukter

Selvrapportert sigarettforbruk

Sigarettforbruket pr. røyker steg fra 1970-tallet og fram til slutten av 1980-tallet, og har vært forholdsvis stabilt de siste 20 årene (figur 19). I 2003 røykte dagligrøykende menn i gjennomsnitt 14,7 sigaretter pr. dag, mens de dagligrøykende kvinnene røykte 11,3 pr. dag. Menn er registrert med det høyeste forbruket på 15,6 sigaretter pr. dag i 1988. Kvinnenes topp var i 1986 med 12,9 sigaretter pr. dag. I hele perioden har forbruket ligget høyere blant menn enn blant kvinner. Menn forbruker i gjennomsnitt 2-3 sigaretter mer pr. dag. Tallene omfatter både ferdigsigaretter og rulletobakk.

Figur 19: Gjennomsnittlig antall sigaretter pr. dag for dagligrøykere, 16-74 år, 1973-2003

Forbruket av sigaretter varierer en del med alder. Det laveste forbruket har de yngste og de eldste røykerne, mens de i aldersgruppen 45-54 år har det høyeste gjennomsnittlige forbruket på 13,7 sigaretter daglig (tabell 6).

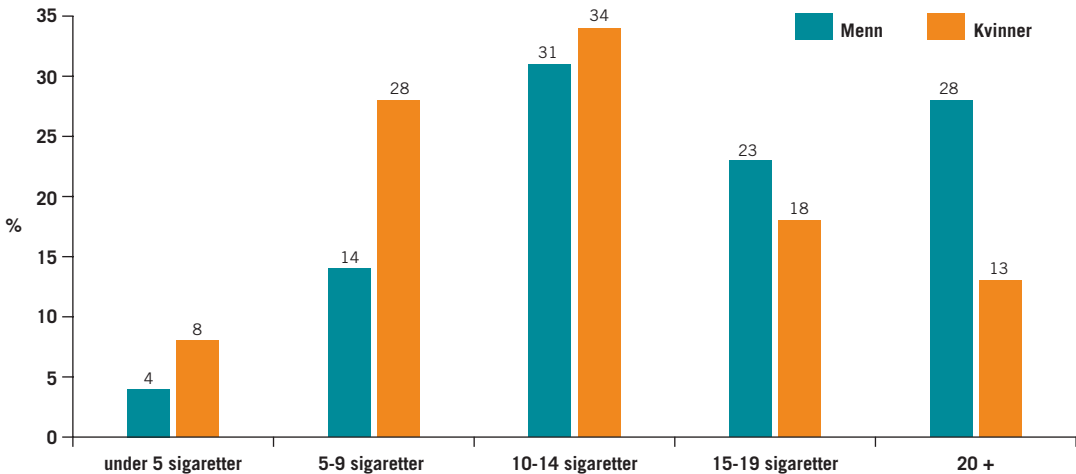
Tabell 6: Gjennomsnittlig antall sigaretter pr. dag for dagligrøykere i ulike aldersgrupper, data slått sammen for perioden 2001-2003

Aldersgrupper	16-24 år	25-34 år	35-44 år	45-54 år	55-64 år	65-74 år
Gjennomsnittlig antall sigaretter pr dag	11,4	11,5	13,3	13,7	13,2	11,7
Utvalg (N)	(152)	(217)	(232)	(253)	(150)	(71)

Storrøykere

En storrøyker kan defineres ut fra hvor mange sigaretter han eller hun røyker daglig. Noen setter grensen ved 20 sigaretter daglig, andre ved 15 sigaretter, eller enda lavere. Kvinnelige dagligrøykere forbruker færre sigaretter enn menn som røyker daglig. Flere menn enn kvinner røyker 15 sigaretter eller mer pr. dag (figur 20). Det er 28 prosent menn, mot 13 prosent kvinner som røyker 20 sigaretter pr. dag eller mer. Over 30 prosent røyker mellom 10-14 sigaretter pr. dag.

Figur 20: Andel menn og kvinner etter gjennomsnittlig sigarettforbruk pr. dag, gruppert, 16-74 år, data slått sammen for perioden 2001-2003

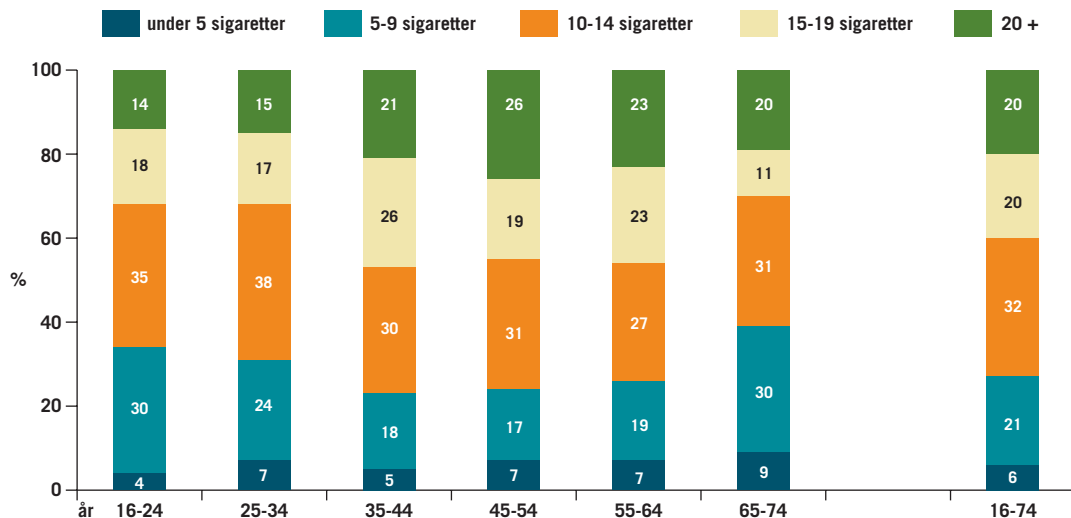

Den største andelen storrøykere, her definert som de som røyker 20 sigaretter eller mer pr. dag, finner vi i aldersgruppen 45-54 år (26 prosent). I de to yngste aldersgruppene er det henholdsvis 14 og 15 prosent som røyker 20 sigaretter eller mer pr. dag (figur 21).

Figurene 20 og 21 viser at sigarettforbruket varierer mellom kjønn, og i ulike aldersgrupper. Det totale sigarettforbruket er også skjevt fordelt mellom dagligrøykere, ved at halvparten av dagligrøykerne forbruker en fjerdedel av det totale sigarettforbruket, mens 30 prosent står for halvparten av det totale sigarettforbruket alene. Dette er illustrert i figur 22 ved bruk av en såkalt Lorenz-kurve. Kurven viser hvordan det totale selvrapporterte sigarettforbruket er fordelt mellom dagligrøykerne, mer presist hvordan det akkumulerte sigarettforbruket står i forhold til en akkumulert andel dagligrøykere. Den diagonale linjen i figuren (likhetskurven) illustrerer hvordan en jevn fordeling av forbruket ville sett ut dersom enhver ti prosent av røykerne alltid forbrukte ti prosent av sigarettene.

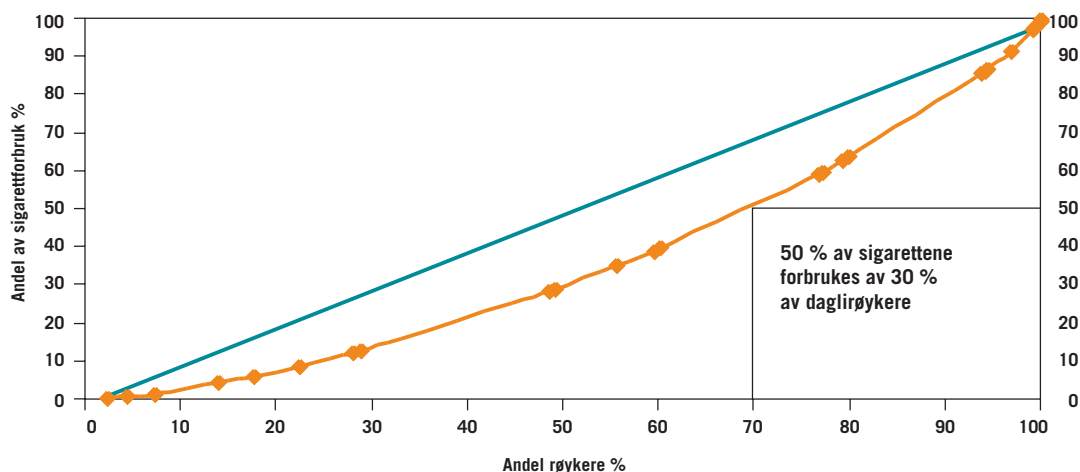
I litteraturen omtales røykere med et høyt forbruk og som ikke ønsker å slutte for "hard core smokers". Det er flere måter å beregne dette, men her er det definert ved å ta de av dagligrøykerne som har et forbruk på 20 sigaretter eller mer, og

Figur 21: Prosentvis fordeling av sigarettforbruk for dagligrøykere i ulike aldersgrupper, data slått sammen for perioden 2001-2003

som samtidig ikke har noen intensjon om å slutte å røyke de nærmeste 6 månedene. I Norge kan 13 prosent av alle dagligrøykerne betraktes som "hard core smokers", de fleste menn (70 prosent, 2001-2003 data).

Figur 22: Lorenz-kurve for fordeling av totalt sigarettforbruk for dagligrøykere, 16-74 år, 2003

Rulletobakk og ferdigsigaretter

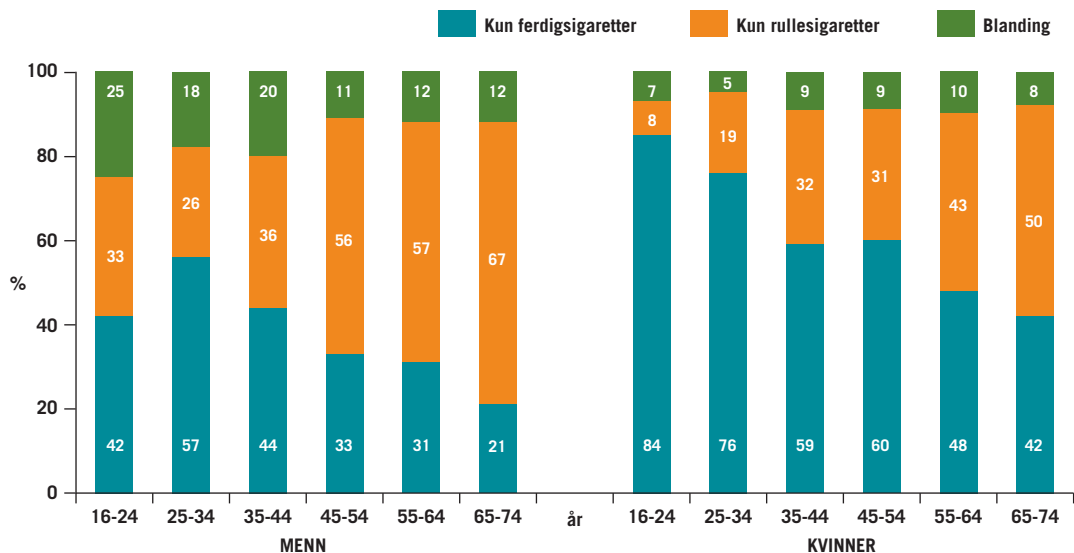
I dag er det i Norge flere som røyker ferdigsigaretter enn som røyker rulletobakk, mens det tidligere var rulletobakken som dominerte forbruket. I perioden 2001-2003 rapporterte 36 prosent av dagligrøykerne at de røykte rulletobakk, mens 53 prosent røykte ferdigsigaretter. De øvrige (12 prosent) røyker både rulletobakk og ferdigsigaretter. Det finnes omtrent ingen land i verden hvor en så stor andel av røykerne bruker rulletobakk.

Tabell 7: Type sigaretter brukt av dagligrøykere fordelt på kjønn, 16-74 år, data slått sammen for perioden 2001-2003

	Menn %	Kvinner %	Alle %
Rulletobakk	44	28	36
Ferdigsigaretter	40	64	53
Både rulletobakk og ferdigsigaretter	16	8	12
Totalt	100	100	100
Utvalg (N)	(511)	(564)	(1075)

Av dagligrøykende menn er det flest som røyker rulletobakk, 44 prosent. Tilsvarende tall for kvinner er 28 prosent. Alder har også stor betydning for valg av type tobakk. Av dagligrøykende menn i aldersgruppen 65-74 år er det 67 prosent som røyker rulletobakk. Færrest rulletobakksrøykere finner vi blant kvinner i alderen 16-24 år (8 prosent, figur 23).

Figur 23: Prosentvis fordeling av type sigaretter for dagligrøykere etter alder og kjønn, data slått sammen for perioden 2001-2003

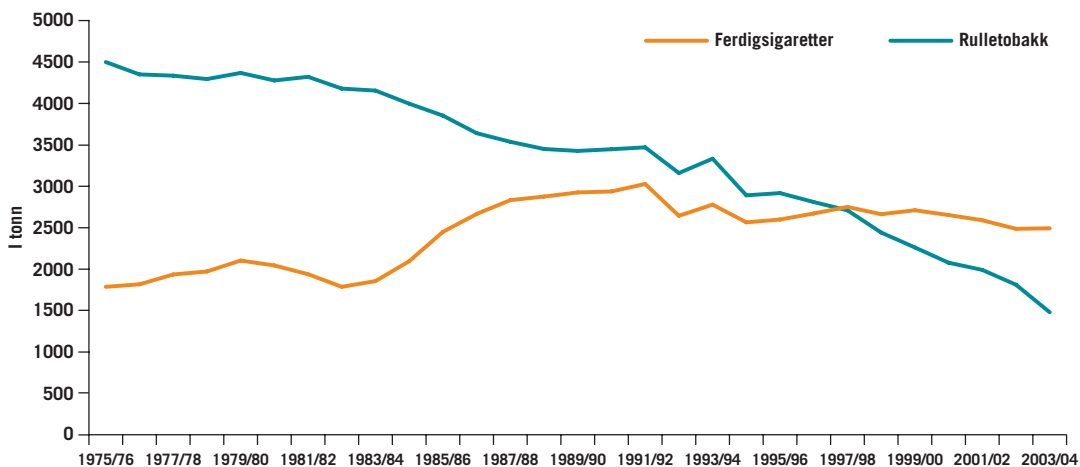

Av de som røyker sigaretter daglig, er det fire prosent som opplyser at de også røyker pipe daglig eller av og til. Dette er hovedsakelig menn. Piperøyking er dermed i ferd med å forsvinne helt som en del av tobakkskonsumet i Norge. Av dagligrøykerne er det noen flere som rapporterer at de røyker sigar eller sigarillos, totalt 17 prosent. De aller fleste av disse opplyser at de røyker slik tobakk av og til, 16 prosent røyker sigar av og til, tre prosent røyker pipe av og til.

Tobakkssalg og avgifter

Toll- og avgiftsdirektoratet fører statistikk over det registrerte salget av tobakk i Norge. Dette er statistikk over lovlig omsetning av tobakk som selges i om lag 18 000 tobakksforhandlere i Norge. Statistikken omhandler ferdigsigaretter, rulle- tobakk, snus, skrå og sigarer. Utviklingen siden registreringene i 1975/1976 har vært preget av nedgang i salg av rulletobakk (figur 24). Salg av ferdigsigaretter har holdt seg forholdsvis stabilt de siste ti årene. Et høyt forbruk av rulletobakk er et særnorsk fenomen, og var spesielt utbredt fra 1960-tallet og til midten av 1990-tallet. Etter 1998 har salget av filtersigaretter vært høyere enn salget av rulletobakk.

Figur 24: Utviklingen i registrert salg av ferdigsigaretter og rulletobakk, tonn pr. år, perioden 1975/76-2003/04 (juli-juni)*

Kilde: Toll- og avgiftsdirektoratet

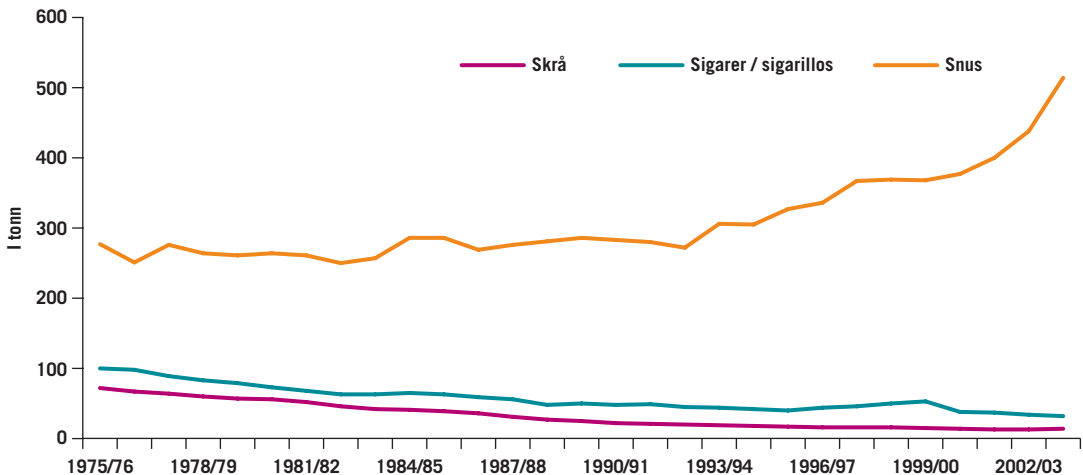
* Salgstallene er beregnet fra juli ett år til juni året etter i stedet for kalenderår. Dette er fordi avgiftsøkning ved et årsskifte kan medføre hamstring og unaturlig stort desembersalg med påfølgende lavt januarsalg. Ferdigsigarettene oppgis i antall, men er her omregnet til vekt. Det er beregnet slik at 1 sigarett tilsvarer ett gram. Vekten på sigaretter har imidlertid gått noe ned fra 1970-tallet, og veier nå 0,7 gram. Tallene for ferdigsigaretter er dermed noe overestimert.

Årsaken til endring i røykeres valg av tobakksprodukter kan ha flere årsaker. Tilpasning til mer kontinentale røykevaner og bedre økonomi i befolkningen (filtersigaretter har vært dyrere enn rulletobakk) kan forklare noe av denne endringen. En høyere avgiftsøkning på rulletobakk enn på ferdigsigaretter kan også ha ført til at flere velger ferdigsigaretter. En annen årsak til endringen kan være

bedre kunnskap om at rulletobakk inneholder et høyere nivå av tjære og nikotin enn ferdigsigaretter. Rulletobakk er også mer utbredt i de eldste aldersgruppene, og mange av disse har gjennom de siste årene forlatt datamaterialet, enten på grunn av røykerelatert sykdom og død, eller fordi de er over 74 år.

Hoveddelen av det norske tobakksforbruket er rulletobakk og ferdigsigaretter, men det selges også noe sigarer, snus og skrå. Bruken av skrå har sunket jevnt i mange år, og det samme gjorde sigarsalget fram til rundt 1995-96. Fram mot 1999 så man en økning, men etter årtusenskiftet har imidlertid sigarsalget falt betydelig, noe som dessuten sammenfaller i tid med en kraftig avgiftsøkning på sigarer i 2000. Det totale konsumet av tobakksvarer har gått ned i løpet av 1990-tallet, mens snussalget har økt betydelig siden første halvdel av 1990-tallet (figur 25). Salget av snus har økt med 68 prosent fra juni 1994 til juni 2004.

Figur 25: Utviklingen i registrert salg av snus, skrå og sigarer/sigarillos, tonn pr. år, perioden 1975/76-2003/04 (juli-juni)

Fra perioden juli 2002-juni 2003 til samme perioden for 2003/2004 har det vært en nedgang i salg av rulletobakk, en endring på 18 prosent, fra 1 812 tonn til 1 480 tonn (tabell 8). Salget av filtersigaretter har holdt seg stabilt. Dersom en ser på salget av ferdigsigaretter og rulletobakk samlet, er det en total reduksjon på ca. 326 millioner sigaretter i perioden juli 2003-juni 2004 sammenlignet med samme periode året før. Samtidig har det vært en økning i snussalget på om lag 17 prosent i samme periode, fra 438 tonn til 514 tonn (tabell 8).

Stortinget fastsetter hvert år avgiftsnivået på tobakksvarer, og i 2004 gikk avgiften på rulletobakk kraftig opp, fra 120 kroner til 177 kroner for 100 gram tobakk (tabell 9). Dette er en økning på 45 prosent, og rulletobakk er nå på samme avgiftsnivå som ferdigsigaretter. Utviklingen i avgift på snus og skrå har hatt en jevn, men svak stigning de siste 10-15 årene. I St.prp. nr. 1 (2004-2005) om Skatte-, avgifts- og tollvedtak er det for 2004 budsjettert med 7,5 milliarder i tobakksavgifter.

Tabell 8: Registrert salg av tobakk, totalt og pr. innbygger 15 år eller eldre, 2002/2003 og 2003/2004

	Perioden juli 2002-juni 2003		Perioden juli 2003-juni 2004	
	Totalt	Pr. innbygger 15 +	Totalt	Pr. innbygger 15 +
Ferdigsigaretter	2 487 mill	683 stk.	2 493 mill	680 stk.
Rulletobakk	1 812 tonn	498 gram	1 480 tonn	404 gram
Sigarer	34 tonn	9 gram	32 tonn	9 gram
Snus	438 tonn	120 gram	514 tonn	140 gram
Skrå	13 tonn	4 gram	14 tonn	4 gram

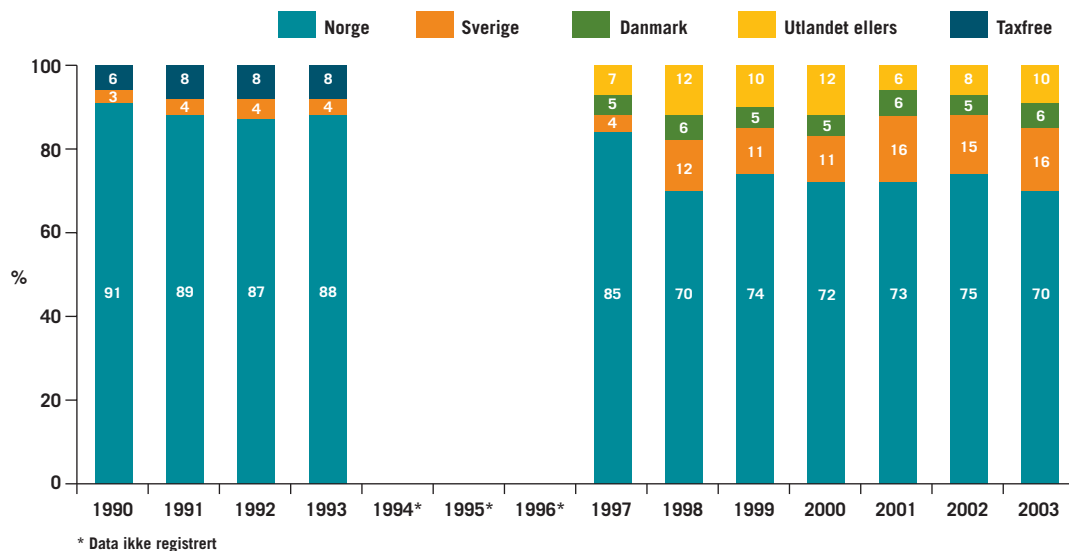
Tabell 9: Særvgifter på tobakksvarer, 2003 og 2004

	Tobakksavgift 2003	Tobakksavgift 2004
Ferdigsigaretter	174 kr / 100 stk	177 kr / 100 stk
Rulletobakk	120 kr / 100 gram	177 kr / 100 gram
Sigarer	174 kr / 100 gram	177 kr / 100 gram
Snus/skrå	56 kr / 100 gram	57 kr / 100 gram
Sigarettpapir	2,6 kr / 100 stk	2,7 kr / 100 stk

Det uregistrerte sigarettforbruket

Selvrapportering om hvor sigaretter forbrukt siste døgn er kjøpt, viser at andelen som kjøper sine sigaretter i Norge er redusert med 20 prosentpoeng fra 1990 til 2003 (figur 26). Figuren gjelder både ferdigsigaretter og rulletobakk. Den andel sigaretter som er rapportert kjøpt i utlandet kan være lovlig importert og innenfor den angitte kvote for tobakk, men også ulovlig innført tobakk til privat bruk.

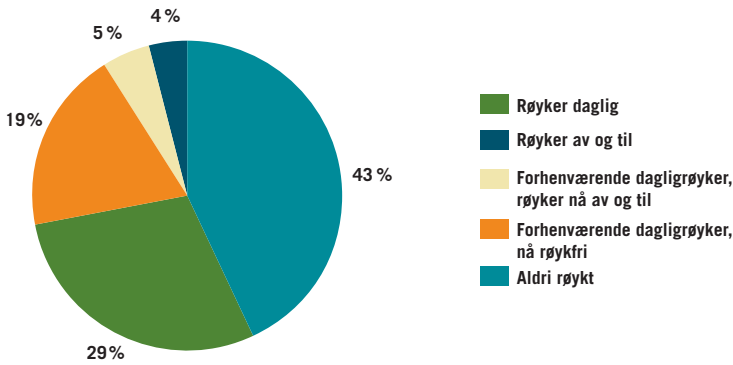
Figur 26: Andel av siste døgns sigarettforbruk blant dagligrøykere etter kjøpssted, 1990-2003

4. Røykeslutt

Selv om det for mange er vanskelig å slutte å røyke, er det også mange som klarer å bli røykfrie. 24 prosent av den voksne befolkningen sier de har sluttet å røyke daglig (figur 27). Dette utgjør om lag 870 000 personer. De fleste av disse (19 prosent) er i dag helt røykfrie, mens noen (fem prosent) sier at de nå røyker av og til.

Figur 27: Andel røykere, forhenværende dagligrøykere og røykfrie i befolkningen, 16-74 år, data slått sammen for perioden 2001-2003

Alle tidligere dagligrøykere blir spurt om hvor mange ganger de hadde forsøkt å slutte å røyke før de lyktes helt. 23 prosent klarte det på første forsøk, en tredjedel klarte det på andre forsøk. Resten trengte flere forsøk før de greide å slutte (tabell 10).

Tabell 10: Antall forsøk før vellykket røykeslutt for tidligere dagligrøykere, 16-74 år, data slått sammen for årene 2001-2003

	%
Første forsøk	23
Andre forsøk	34
Tredje forsøk	12
Fjerde forsøk eller mer	32
Totalt	100
Utvalg (N)	(929)

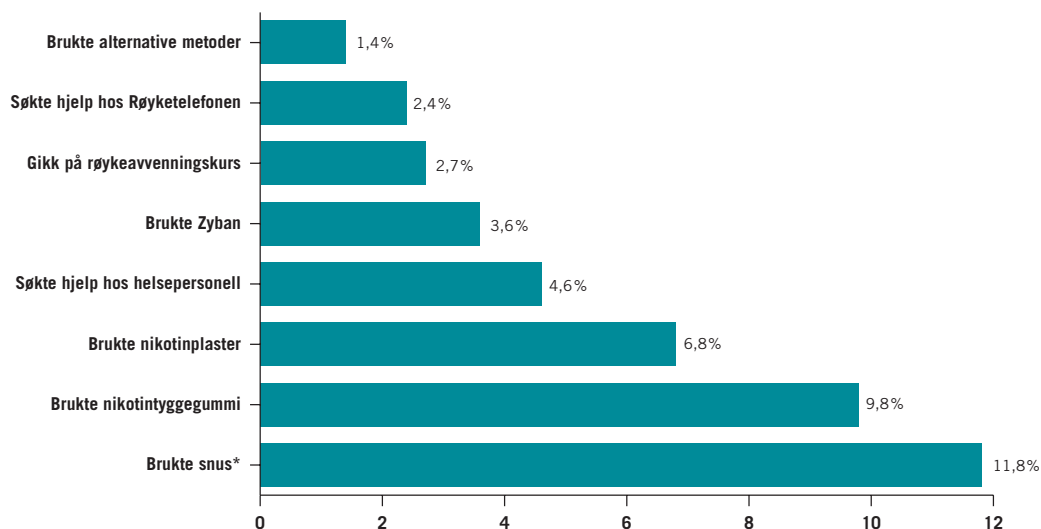
Selvrapporterte sluttemetoder

De aller fleste slutter å røyke på egen hånd, men det finnes i dag en rekke hjelpemidler for dem som vil slutte å røyke. Blant annet har nikotinerstatningsprodukter blitt mer tilgjengelige ved at de nå selges i dagligvarehandelen. Det har

også kommet et reseptbelagt røykeavvenningsprodukt som ikke inneholder nikotin (Zyban).

Tidligere dagligrøykere har i tobakksbruksundersøkelsene rapportert hva de brukte siste gangen de sluttet å røyke. Figur 25 viser at nikotinyggegummi, nikotinplaster og Zyban ble brukt av henholdsvis ti, sju og fire prosent ved det siste og vellykkede røykeslutforsøket. Fem prosent søkte hjelp fra helsepersonell, 12 prosent brukte snus ved siste slutforsøk (figur 28).

Figur 28: Selvrappert bruk av medikamenter, ulike hjelpetilbud og snus ved siste slutforsøk for tidligere dagligrøykere 16-74 år som sluttet mellom 1990-2003, data slått sammen for perioden 2001-2003 (*=2003)

Dagligrøykere ble spurt om de har mottatt noen form for hjelp til røykeslutt fra helsevesenet, dvs. fra lege, helsesøster eller tannlege. Halvparten rapporterer at ansatte i helsevesenet har snakket med dem om deres røykevaner. En mindre andel har mottatt konkret hjelp fra helsevesenet om hvordan de kan slutte å røyke eller trappe ned, 22 prosent.

Forsøk på røykeslutt

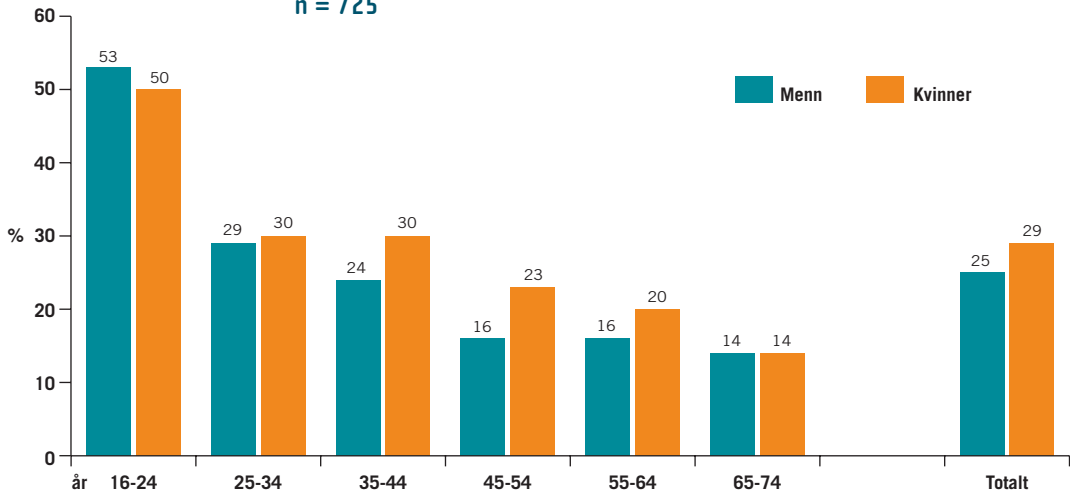
De aller fleste som røyker daglig har et ønske om å slutte, og mange (78 prosent) har også prøvd. Av dem som har forsøkt å slutte, har omtrent halvparten forsøkt tre ganger eller mer. Om lag én av fem (21 prosent) har forsøkt å slutte i løpet av de siste 12 månedene, flere kvinner enn menn (tabell 11).

Tabell 11: Andel dagligrøykere som har forsøkt å slutte å røyke, 16-74 år, data slått sammen for årene 2001-2003

	Menn %	Kvinner %	Totalt %
Forsøkt å slutte å røyke siste 12 mnd.	19	23	21
Forsøkt å slutte tidligere, men ikke siste 12 mnd.	57	56	57
Ikke forsøkt å slutte å røyke	24	21	22
Totalt	100	100	100
Utvalg (N)	(547)	(574)	(1121)

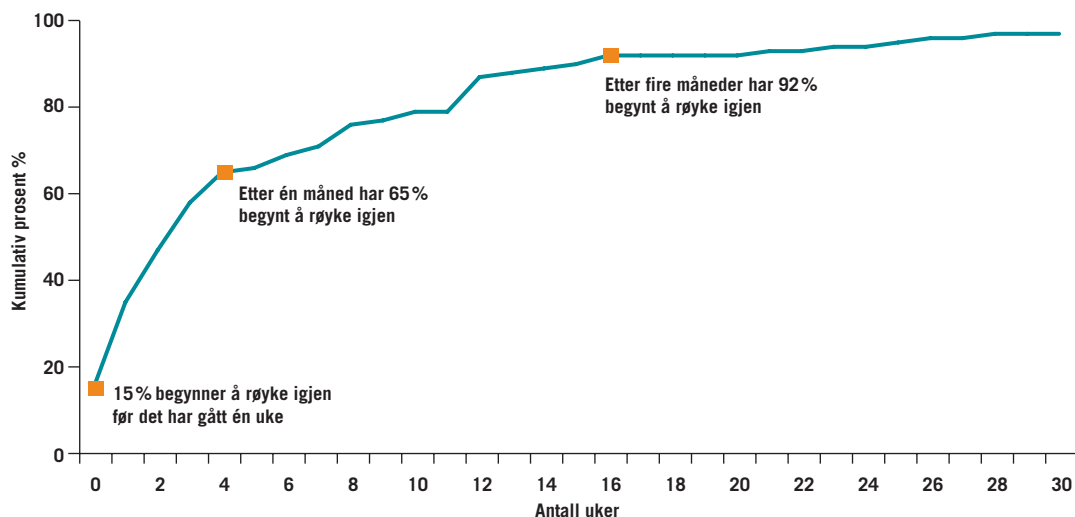
Det er særlig blant de unge vi finner flest som nylig har forsøkt å slutte å røyke. Halvparten av dem som røyker daglig i alderen 16-24 år forsøkte å slutte i løpet av de siste 12 månedene (figur 29). Slutforsøkene synker med stigende alder. Totalt er det flere kvinner enn menn som har rapportert slutforsøk i løpet av det siste året. Selv om data er slått sammen for årene 1999-2003 er det få personer i hver gruppe, og feilmarginene er derfor store.

Figur 29: Andel dagligrøykere som har forsøkt å slutte å røyke de siste 12 månedene, 16-74 år, data slått sammen for perioden 1999-2003, n = 725

Selv om mange forsøker å slutte, er det ikke alle forsøk som lykkes. Mange sprekker, og det etter forholdsvis kort tid. Halvparten sprakk allerede etter to uker (figur 30). Blant dem som sprekker, har hele ni av ti gitt opp forsøket etter fire måneder. De siste ti prosentene greier seg enda en stund før de igjen begynner å røyke. Disse tallene sier derfor ingen ting om hvor mange som lykkes med å slutte å røyke, bare hvor mange uker de som sprekker har holdt seg røykfrie.

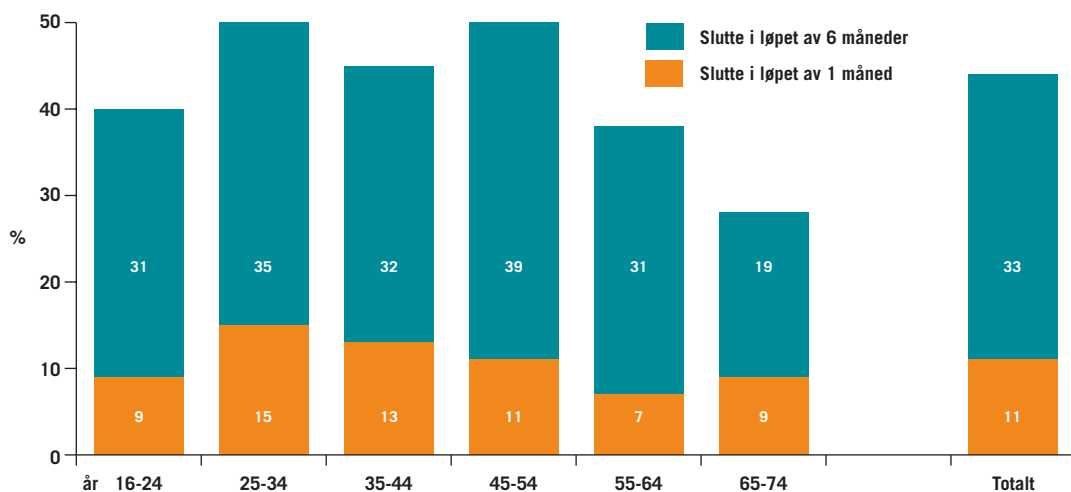
Figur 30: Antall røykfrie uker før sprekk ved sluttforsøk for dagligrøykere, 16-74 år (kumulativ prosent), data slått sammen for perioden 2001-2003, n = 231

Intensjon om å slutte å røyke

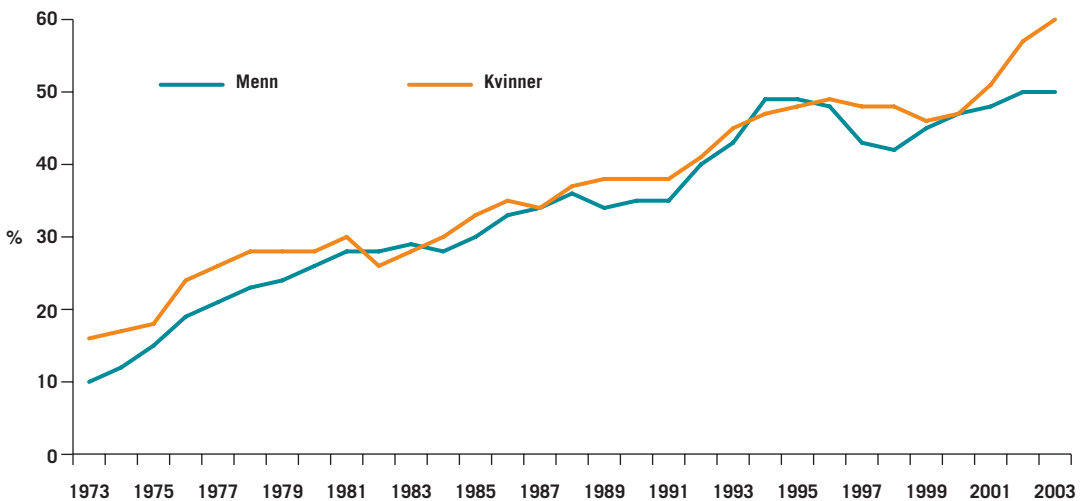
Til sammen 44 prosent av alle dagligrøykere sier at de vurderer å slutte å røyke i løpet av et halvt år (figur 31). Av disse er det 11 prosent som planlegger å slutte i løpet av de nærmeste 30 dager. Den høyeste andel som ønsker å slutte finner vi i aldersgruppen 25-34 og 45-54 år hvor halvparten ønsker å slutte i løpet av et halvt år.

Figur 31: Andel dagligrøykere som vurderer å slutte å røyke i løpet av 1 eller 6 måneder, 16-74 år, data slått sammen for perioden 2002-2003

Et annet mål på intensjon om røykeslutt er hvorvidt de som røyker også tror at de røyker fem år fram i tid. Siden innsamlingen av data om nordmenns røykevaner startet, har alle respondenter fått spørsmål om hvordan de ser for seg sine røykevaner fem år fram i tid. Svaralternativene er "kommer helt sikkert til å røyke daglig", "kommer antakelig til å røyke daglig", "kommer antakelig ikke til å røyke daglig", og "kommer helt sikkert ikke til å røyke daglig". Blant dagligrøykerne er det 40 prosent som tror de helt sikkert eller antakelig kommer til å røyke om fem år. Andelen dagligrøykere som helt sikkert ikke eller antakelig ikke tror de røyker om fem år er betydelig høyere i dag enn for en del år tilbake (figur 32). I perioden fra 1973 har det ikke vært noen tydelig forskjell på menn og kvinner når det gjelder forestilling om framtidig røykestatus. De siste tre årene ser det imidlertid ut til at flere kvinner enn menn ikke tror de røyker om fem år, henholdsvis 62 og 56 prosent for 2003.

Figur 32: Andel dagligrøykere som helt sikkert ikke eller antakelig ikke tror de kommer til å røyke om fem år, 16-74 år, 1973-2003 (treårig glidende gjennomsnitt)

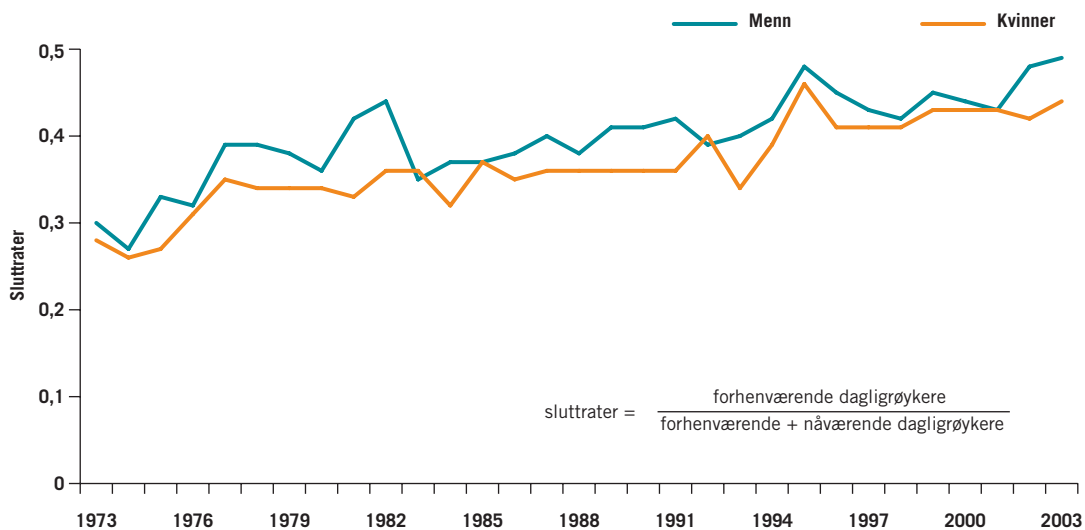
Dagligrøykere blir også bedt om å tenke tilbake på den tiden da de begynte å røyke, og vurdere om de ville tatt den samme beslutningen om igjen i dag. For året 2003 var det 76 % av dagligrøykerne som ikke ville tatt den samme beslutningen om å røyke i dag.

Sluttrater

Sluttrater viser andelen tidligere dagligrøykere i forhold til andelen som noen gang har røykt, dvs. både de som nå røyker daglig, og de som har røykt daglig tidligere. Dette er en mye anvendt metode for å se på slutteaktivitet i befolkningen. Figur 33 viser sluttratene for menn og kvinner i alderen 25-64 år for perioden 1973-2003. Slutteaktiviteten i befolkningen har steget de siste tretti årene, fra en

sluttrate på 0,3 i 1973 til 0,4 i 2003. Sluttraten er noe høyere for menn enn for kvinner i hele perioden.

Figur 33: Sluttrater for menn og kvinner 25-64 år, 1973-2003

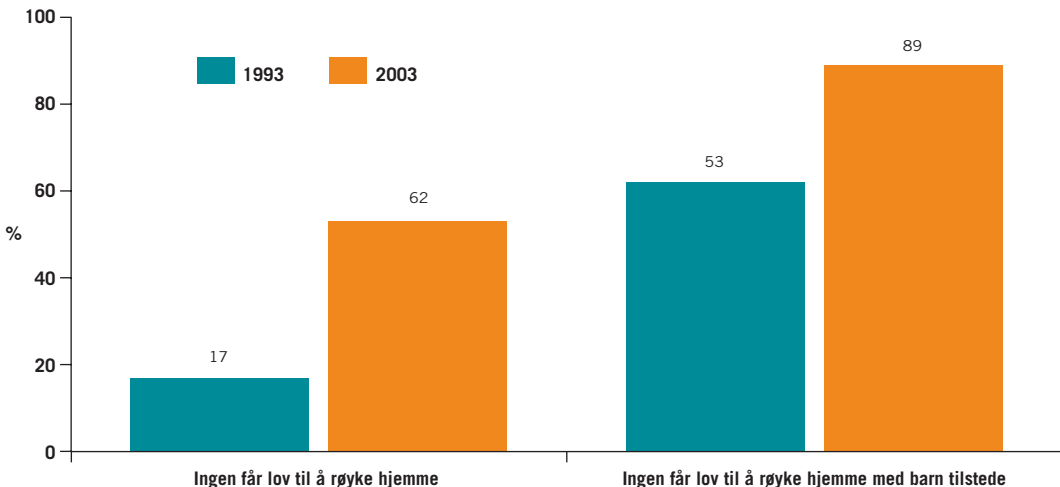
5. Passiv røyking

Befolkningens holdninger til passiv røyking har endret seg markant de siste årene. Det viser både spørsmål om holdninger til røyking i hjemmet, og andelen som føler ubehag ved opphold i røykfylte rom.

Røyking i hjemmet

I 2003 var det 89 prosent som sa seg helt eller ganske enig i at røyking ikke bør tillates hjemme når barn er tilstede (figur 34). For ti år siden mente bare halvparten av befolkningen det samme (53 prosent). Forskjellen er ikke så stor mellom røykere og ikke-røykere i dette spørsmålet. Også blant dem som røyker hver dag mener rundt 82 prosent at det ikke skal røykes hjemme med barn til stede. De som røyker av og til er på linje med ikke-røykere i dette spørsmålet.

Figur 34: Andel som ikke tillater røyking hjemme, og andel som ikke tillater røyking hjemme når barn er tilstede, 16-74 år, 1993 og 2003

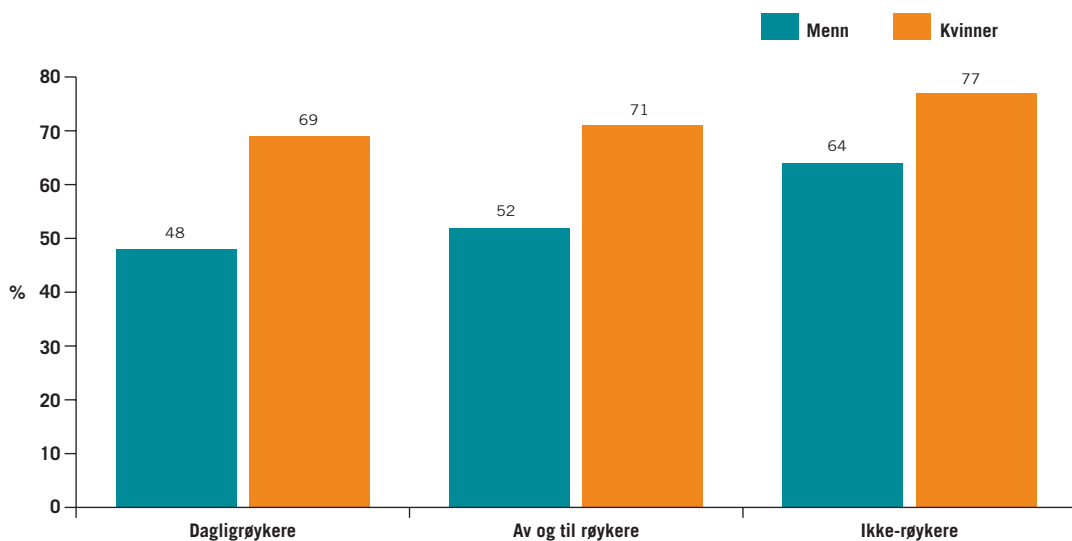
Stadig flere vil dessuten ha det helt røykfritt hjemme hos seg. I 2003 sa 62 prosent seg helt eller ganske enig i at de ikke tillater røyking i sitt eget hjem. I 1993 var det bare 17 prosent som mente det samme. Forskjellen mellom røykere og ikke-røykere er betydelig på dette spørsmålet.

Ubeklag ved opphold i røykfylte rom

Det er foretatt jevnlig målinger om hvorvidt det å oppholde seg i røykfylte rom oppleves som ubehagelig eller ikke. De første målingene fra 1975 viste at 48 prosent opplevde dette som ubehagelig. Siden den gang har andelen økt, til 67 prosent

i 2002. Flere kvinner enn menn ser ut til å plages av passiv røyking, 74 prosent av kvinner, 59 prosent av menn. Forskjellen mellom røykere og ikke-røykere er ikke så stor som man kunne vente. Over halvparten, eller 58 prosent av dem som røyker daglig føler ubehag ved opphold i røykfylte rom, mot 61 prosent av dem som røyker av og til, og 72 prosent blant dem som ikke røyker. Dersom man ser både på kjønn og røykemønster, er det dagligrøykende menn som føler minst ubehag og ikke-røykende kvinner som opplever størst ubehag ved opphold i røykfylte rom (figur 35).

Figur 35: Andel som føler ubehag ved opphold i røykfylte rom etter kjønn og røykestatus, 16-74 år, data slått sammen for perioden 2001-2002

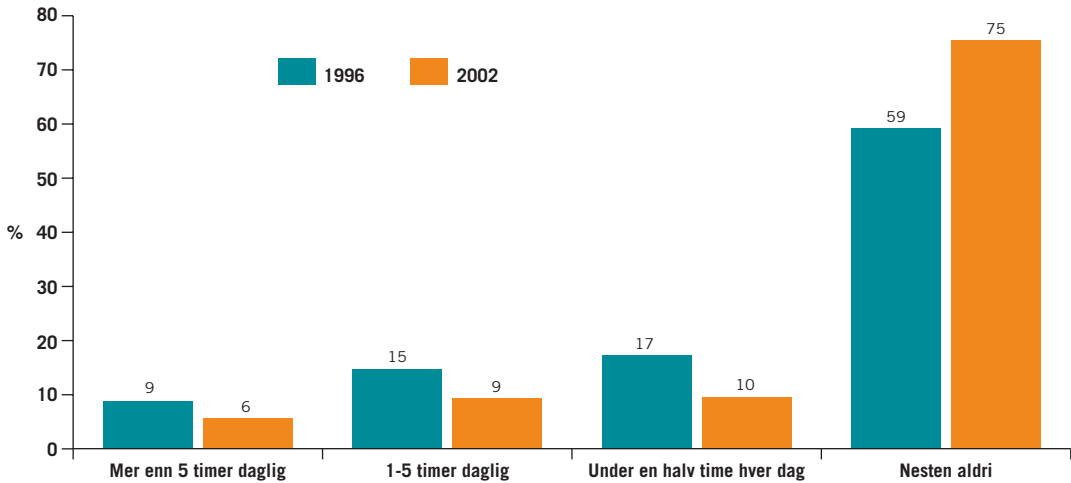

Passiv røyking på arbeidsplassen

Figur 36 viser andelen som ble eksponert for røyking på arbeidsplassen i henholdsvis 1996 og 2002. Det er en lavere andel som rapporterer om eksponering for passiv røyking på arbeidsplassen i 2002 sammenlignet med i 1996. Tre av fire yrkesaktive sier de nesten aldri eksponeres for passiv røyk på arbeidsplassen. Blant ikke-røykere oppgir 85 prosent at de nesten aldri blir utsatt for passiv røyking på arbeidsplassen.

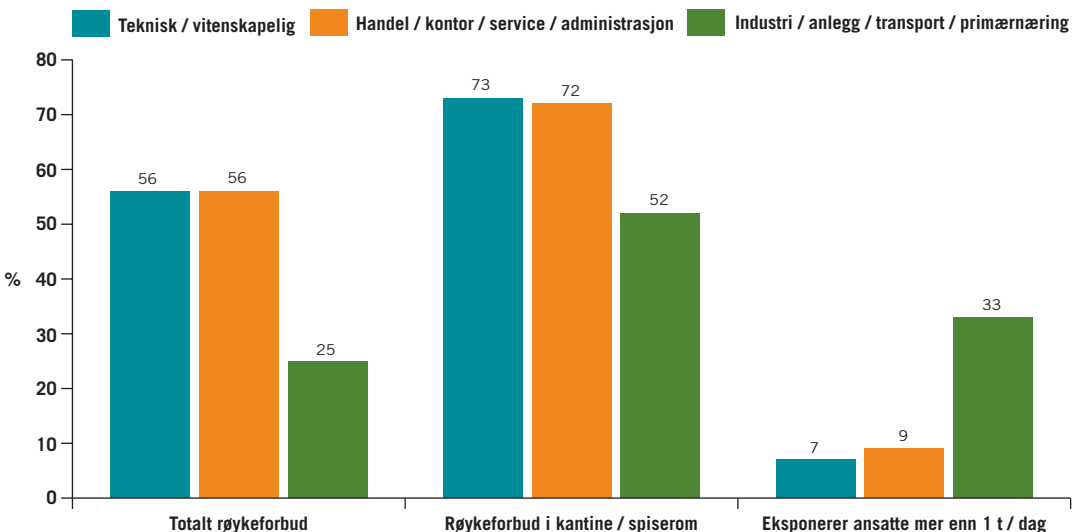
Det er store og systematiske forskjeller mellom ulike yrkesgrupper når det gjelder eksponering for passiv røyking på arbeidsplassen. Figur 37 viser at ansatte innen industri, anlegg og transport i mindre grad enn andre yrkesgrupper arbeider på steder hvor bedriften har innført restriksjoner når det gjelder røyking. Dette gjelder både totalt røykeforbud og restriksjoner i for eksempel kantine. Industri-, anleggs, og transportarbeidere blir også i større grad eksponert for passiv røyking. I denne yrkesgruppen blir 33 prosent eksponert mer enn én time pr dag.

Figur 36: Andel yrkesaktive som rapporterer om daglig eksponering for røyk på arbeidsplassen, 16-74 år, 1996 og 2002

I de andre yrkesgruppene er andelen under ti prosent. Det er også en tendens til at yngre arbeidstakere blir eksponert i større grad enn eldre arbeidstakere. Videre er det flere menn enn kvinner som blir utsatt for passiv røyking på arbeidsplassen.

Figur 37: Andel yrkesaktive som rapporterer om beskyttelse og eksponering for røyk på arbeidsplassen etter yrkesgruppe, 16-74 år, 2002

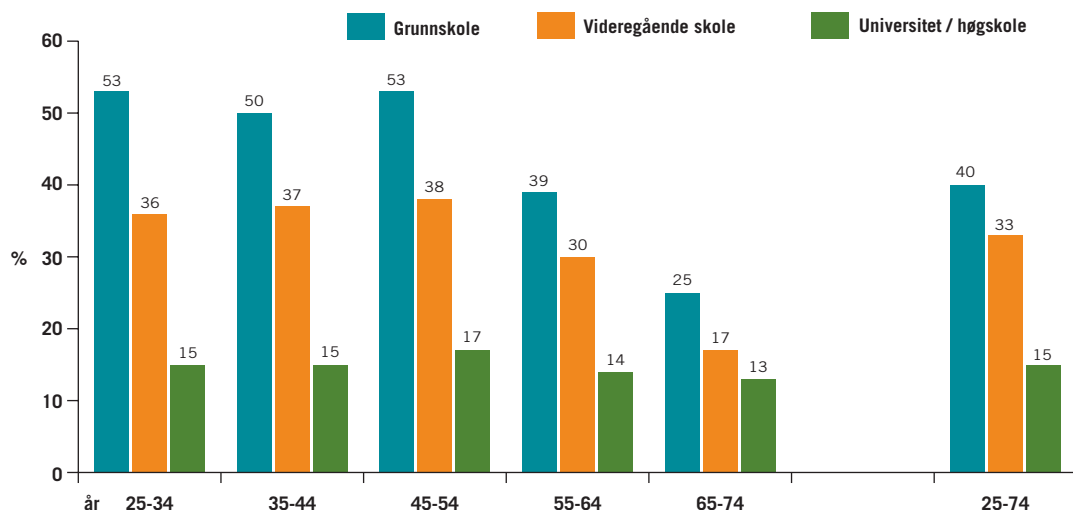

6. Røyking og sosial ulikhet

Røyking og utdanning

Utdanning er det mest brukte mål på sosial ulikhet, og en faktor som har svært stor betydning for tobakksbruk. Uansett alder og kjønn er det flere som røyker daglig blant folk med kort utdanning enn blant dem med lang utdanning. Blant folk i alderen 25-74 år med grunnskole som lengste utdanning røyker 40 prosent, mot 15 prosent blant dem med universitets- eller høyskoleutdanning, altså mer enn dobbelt så mange. Forskjellen mellom utdanningsgruppene er større blant de yngre enn blant de eldre. Størst forskjell finner vi i aldersgruppen 25-54 år (figur 38).

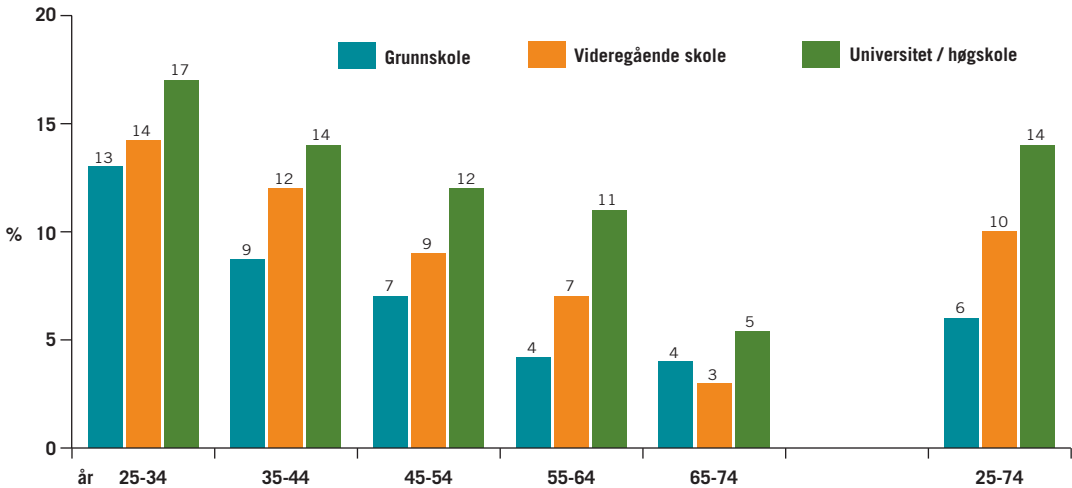
Figur 38: Andel dagligrøykere etter utdanningsnivå og alder, 25-74 år, data slått sammen for perioden 2001-2003

Mens dagligrøyking er mest utbredt blant personer med kort utdanning, er av-og-til-røyking mest utbredt blant dem med lang utdanning. I aldersgruppen 25-74 år er det seks prosent av-og-til-røykere med grunnskole som lengste utdanning, mot 14 prosent blant dem med universitets- eller høyskoleutdanning. Flest som røyker av og til finner vi blant dem med universitets- eller høyskoleutdanning i aldersgruppen 25-34 år (figur 39).

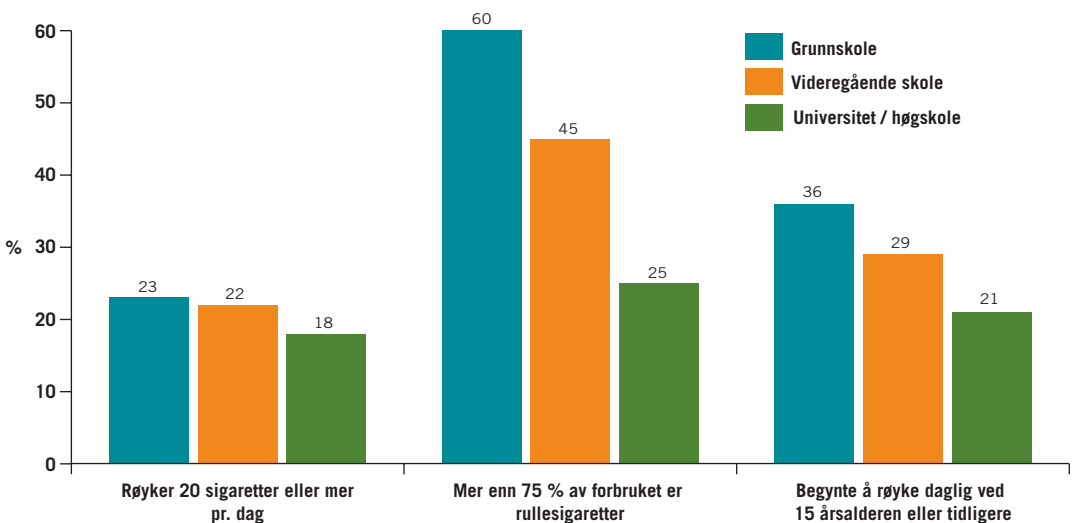
Forbruksmønsteret er også ulikt etter utdanningsnivå (figur 40). Andelen som røyker 20 sigaretter eller mer pr. dag er noe høyere blant dem med grunnskole sammenlignet med dem med universitets- eller høyskoleutdanning. Den største forskjellen mellom utdanningsnivå når det gjelder forbruksmønster finner vi for hvilken type tobakk som røykes. Blant dagligrøykere hvor rulletobakk utgjør minst

Figur 39: Andel av-og-til-røykere etter utdanningsnivå og alder, 25-74 år, data slått sammen for perioden 2001-2003

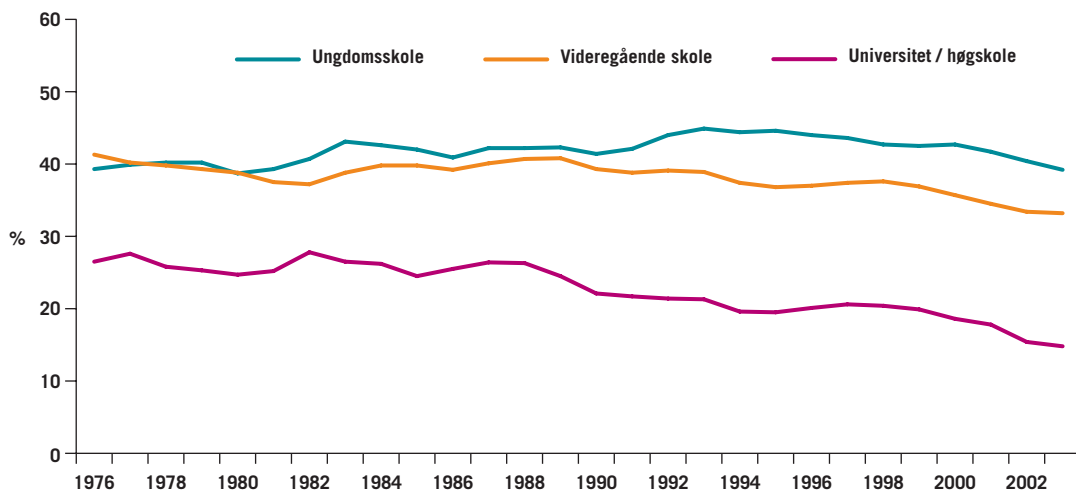

75 prosent av det totale forbruket, er det 60 prosent som har grunnskole som lengste fullførte utdanning. Blant dem som begynte å røyke daglig ved 15-årsalderen er det også flere med grunnskole enn med universitets- eller høgskoleutdanning.

Figur 40: Andel dagligrøykere som røyker 20 sigaretter eller mer pr. dag, har rulletobakk som hovedforbruk, og debutalder på 15 år eller yngre etter utdanningsnivå, 25-74 år, data slått sammen for perioden 1999-2003

Figur 41: Andel dagligrøykere etter utdanningsnivå, 25-74 år, 1976-2003 (treårig glidende gjennomsnitt)

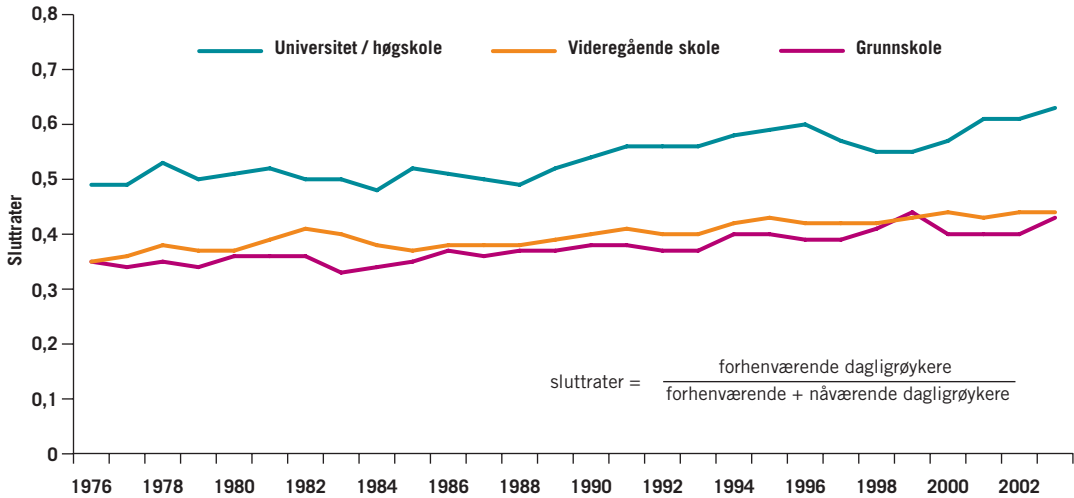
Figur 41 viser hvordan andelen som røyker daglig har sunket betydelig blant personer med universitets- eller høyskoleutdanning. Det er også en svak nedgang blant dem med videregående skole som lengste fullførte utdanning, mens andel dagligrøykere blant dem med grunnskole i liten grad har endret seg. Befolkningens utdanningsnivå har også endret seg betydelig fra 1970-tallet og til i dag. I 1970 hadde litt over halvparten (personer over 16 år) grunnskole som lengste utdanning. I 2002 hadde 20 prosent grunnskole som lengste utdanning. Andelen med høyskole- eller universitetsutdanning som lengste utdanning var sju prosent i 1970, tilsvarende andel i 2002 var 23 prosent (Statistisk sentralbyrå).

Sluttrater og intensjon om røykeslutt

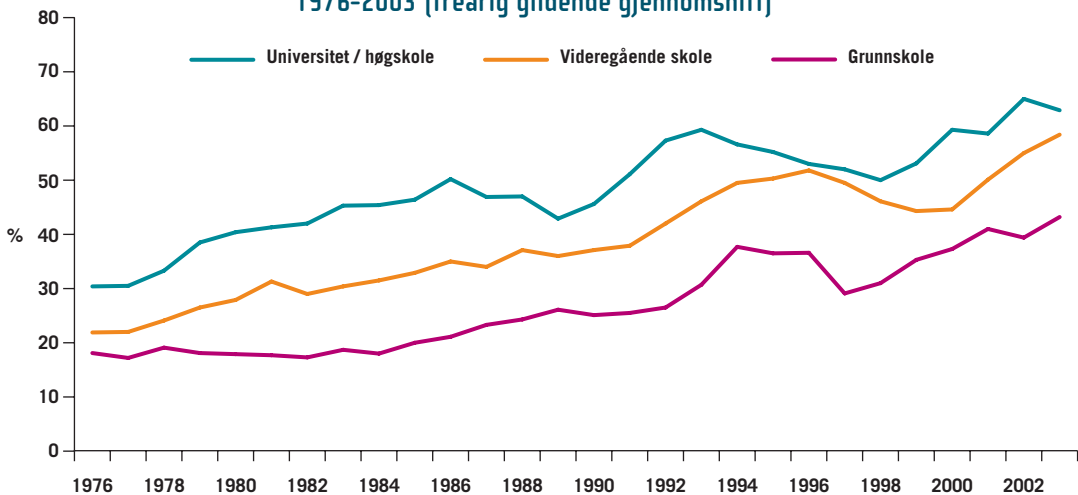
Som vist i kapittel 4 om røykeslutt, har slutteaktiviteten økt i løpet av de siste 30 årene. Sluttraten er høyere for personer med universitet eller høyskole enn for dem med grunnskole eller videregående utdanning (figur 42). Slutteaktiviteten har også vært stigende de siste fem årene for dem med lang utdanning, mens den har holdt seg stabilt med en sluttrate på 0,35 det meste av perioden 1976-2003 for personer med kort utdanning.

Figur 43 viser at andelen dagligrøykere som ser for seg en framtidig tilværelse som røykfri har økt i perioden 1976-2003. Samtidig er det tydelig ulikhet etter utdanningsnivå. Personer med lang utdanning som røyker daglig tror ikke de kommer til å røyke daglig fem år fram i tid (60 prosent). Denne gruppen har altså i større grad enn de med kort utdanning intensjon om å slutte å røyke, noe som indikerer at sosial ulikhet i forhold til røyking vil eksistere også i framtiden.

Figur 42: Sluttrater etter utdanningsnivå, 16-74 år, 1976-2003 (treårig glidende gjennomsnitt)

Figur 43: Andel dagligrykere som antakelig ikke eller helt sikkert ikke tror de kommer til å røke fem år fram i tid, etter utdanningsnivå, 25-74 år, 1976-2003 (treårig glidende gjennomsnitt)

Det er anslått at mellom 7 500 og 8 000 dør årlig i Norge som følge av tobakksbruk⁶. Personer med kort utdanning er nå overrepresentert blant dagligrykerne, og dette vil medføre store framtidige ulikheter i helsestatus. Røyking er en kjent årsak til en rekke sykdommer, og personer med kort utdanning vil derfor bli påført en uforholdsmessig stor del av disse sykdommene.

⁶ Helsekonsekvenser ved røyking. Tobakk og kvinner. En rapport fra helseministeren 1994. Redaktør Tore Sanner. Oslo: Statens forvaltningstjeneste

SIRUS skrifter

Følgende publikasjoner er utkommet i denne serien:

- 1/2002. Brofoss, Knut and Julia Ferkis (ed.): *Alcohol Policy – Epidemiology – Primary Health Care*. 161 s. Oslo 2002.
 - 1/2004. Lund, Karl Erik og Jostein Rise: *Mediekampanje om røykfri serveringssteder våren 2004*. Evaluering av det offentlige tobakksforebyggende arbeidet i Norge 2003-2007.
 - 2/2004. Lund, Marianne og Rita Lindbak: *Tall om tobakk 1973-2003*.
-

